

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administravimo departamentas
2019 06 11*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA T. K. PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 14000/12)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2018 m. birželio 12 d.

GALUTINIS

2018-12-03

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje T. K. prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininkės Ganna Yudkivska,
teisėjų Vincent A. De Gaetano,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Egidijus Kūris,
Georges Ravarani,
Péter Paczolay

ir skyriaus kanclerio pavaduotojo Andrea Tamietti,
po svarstymo uždarame posėdyje 2016 m. gegužės 15 d.
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos pilietis T. K. (toliau – pareiškėjas), 2012 m. vasario 29. Teismui pateikęs peticiją (Nr. 14000/12) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį. Remdamasis Teismo reglamento 47 taisyklės 4 dalimi, Teismas savo iniciatyva nusprendė suteikti pareiškėjui anonimiškumą.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė K. Bubnytė.

3. Pareiškėjas, visų pirma, teigė, kad dėl to, jog jį sulaukė policijos pareigūnai atėmė iš jo akinius, jis patyrė nežmonišką ir žeminantį elgesį. Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad jo bylos nagrinėjimas nebuvo teisingas, nes teisme nebuvo apklausti jo nurodyti liudytojai.

4. 2015 m. liepos 9 d. skundai dėl pareiškėjo teisės nepatirti nežmoniško ir žeminančio elgesio bei jo bylos nagrinėjimo teisingumo, įskaitant pareiškėjo teisę apklausti liudytojus, perduoti Vyriausybei, o likusioji peticijos dalis paskelbta nepriimtina pagal Teismo reglamento 54 taisyklės 3 dalį.

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėjas gimė 1971 m. ir atlieka laisvės atėmimo bausmę Vilniuje.

6. Pareiškėjas gyveno su V. K. Kartu jie augino sūnus Ra. K. ir Ro. K. (taip pat žr. šio sprendimo 54–58 punktus), gimusius atitinkamai 2002 ir 2004 metais.

7. 2011 m. balandžio mėn. pareiškėjo ir V. K. šeima įtraukta į socialinę riziką patiriančių šeimų sąrašą. Abu tėvai vėliau įspėti dėl netinkamo tėvams priskirtinų pareigų atlikimo. Socialinių tarnybų duomenimis, vėliau tais pačiais metais V. K. paskirtas socialinis būstas; jokios jai priklausančios nuosavybės ji neturėjo.

8. 2011 m. spalio 20 d. nuosprendžiu Kauno miesto apylinkės teismas nuteisė pareiškėją už fizinio skausmo sukėlimą abiem berniukams (Baudžiamojo kodekso 140 straipsnio 2 dalis) ir bandymą paveikti liudytoją (Baudžiamojo kodekso 233 straipsnio 1 dalis – žr. šio sprendimo 69 punktą). Teismas nustatė, kad 2009 m. pareiškėjas kelis kartus smurtavo, sukeldamas fizinį skausmą Ra. K. ir Ro. K. Šiuo tikslu Teismas rėmėsi socialinių darbuotojų pareiškimais apie tai, kad matė ant berniukų kūnų mėlynės, jiems vaikai pasipasakojo, nes dėl V. K. nesugebėjimo užtikrinti jų saugumo namuose berniukai nuo 2009 m. spalio 15 d. gyvena globos įstaigoje – vaikų gerovės centre „Pastogė“. Teismas taip pat rėmėsi teismo psichiatrams vaikų duotais parodymais, policijos pareigūnų pareiškimais ir V. K. parodymais. Psichiatrai konstatavo, kad vaikai pareiškėjo bijo; jie atvirai papasakojo, kad pareiškėjas juos muša. Atsižvelgiant į tai, kad lankydamas juos vaikų namuose pareiškėjas prašė vaikų nepasakoti apie jo veiksmus, psichiatrai rekomendavo [tos baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu] vaikų apklausos netęsti, siekiant išvengti pareiškėjo įtakos vaikų parodymams. Nei objektyvios, nei subjektyvios informacijos apie tai, kad V. K. būtų bandžiusi paveikti vaikų parodymus, psichiatrai neturėjo.

9. Kauno miesto apylinkės teismas taip pat nustatė, kad 2010 m. lapkričio 4 d. pareiškėjas nežymiai sutrikdė V. K. (mėlynės ir įdrėskimai ant galvos, pilvo, alkūnės ir kelio), ir nepaisydamas to, kad ikiteisminis tyrimas dėl to buvo nutrauktas, informavo V. K. apie jos teisę pagal Baudžiamojo kodekso 140 straipsnį iškelti pareiškėjui baudžiamąją bylą privataus kaltinimo tvarka (žr. šio sprendimo 69 punktą). Teismas taip pat nustatė, kad pareiškėjas bandė paveikti V. K., kad ji pakeistų savo parodymus, jai grasindamas ir darydamas tai net ir prasidėjus bylos dėl tariamo fizinio smurto panaudojimo prieš berniukus nagrinėjimui teisme. Atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjo atžvilgiu jau buvo priimti trys apkaltinamieji nuosprendžiai, pagal kuriuos teistumas neišnykęs, teismas pripažino jį kaltu ir nuteisė dešimties mėnesių laisvės atėmimo bausme. Tačiau, atsižvelgdamas į tai, kad bylos nagrinėjimo metu pareiškėjas nuo 2010 m. lapkričio 29 d. iki 2011 m. spalio 20 d. buvo suimtas, teismas konstatavo, kad bausmę pareiškėjas jau atliko. Todėl teismo salėje pareiškėjas buvo paleistas.

A. Pareiškėjui iškelta baudžiamoji byla dėl seksualinio prievartavimo ir disponavimo pornografija

1. Ikiteisminis tyrimas

10. Kaip matyti iš byloje esančių dokumentų, 2011 m. liepos mėn. V. K. prokurorui pateikė skundą, teigdama, kad pareiškėjas vaikams rodė pornografinius filmus ir juos seksualiai prievartavo namuose. 2011 m. liepos 29 d. apklausiamą ikiteisminio tyrimo pareigūno, V. K. nurodė, kad prievartauta laikotarpiu tarp 2009 m. balandžio 24 d., kai V. K. dėl su šia byla nesusijusios ligos buvo gydoma ligoninės stacionare, ir 2009 m. spalio 15 d., kai V. K. persikėlė į nakvynės namus Kaune, o vaikai buvo apgyvendinti vaikų gerovės centre „Pastogė“. V. K. taip pat nurodė, kad apie minėtą prievartavimą ji sužinojo 2011 m. gegužės 27 d., kai jos sūnūs, iš pradžių apie tai papasakoję jos šeimos nariams Z. S. ir V. F., jai išsipasakojo (žr. šio sprendimo 14 punktą).

11. 2011 m. liepos 29 d. V. K. ikiteisminio tyrimo pareigūnui prisipažino, kad Ra. K. nėra pareiškėjo biologinis sūnus ir kad ji su pareiškėju Ra. K. suteikti pastarojo pavardę susitarė vien tam, kad gautų socialinę paramą (žr. šio sprendimo 54–58 punktus).

12. 2011 m. rugpjūčio 18 d. V. K. vėl apklausta. Tuo metu ji patvirtino žinanti apie savo pareigą 2011 m. rugpjūčio 22 d. atvesti vaikus apklausai ir pažadėjo tą padaryti (žr. šio sprendimo 17 punktą).

13. 2011 m. vasarą tyrėjai pareiškėjo skaitmeniniuose vaizdo diskuose (DVD) aptiko pornografinio turinio dalykų – viename faile vaizduojamas jaunesnis nei keturiolikos metų vaikas, o penkiolikoje failų vaizduojamas jaunesnis nei aštuoniolikos metų vaikas.

14. 2011 m. rugpjūčio 5 d. tyrėjas apklausė kelias liudytojas. Viena iš liudytojų buvo Z. S. (V. K. sesers vyro motina), o kita – V. F. (Z. S. dukra). Abi liudytojos teigė, kad 2011 m. gegužės 27 d. iš Ra. K. ir Ro. K. sužinojo, kad pareiškėjas jiems rodė pornografinius filmus ir juos seksualiai prievartavo prašydamas tenkinti jo lytinę aistrą oraliniu būdu taip, kaip pavaizduota minėtuose filmuose. 2011 m. gegužės 27 d. Z. S. ir V. F. šią informaciją taip pat perdavė ir berniukų motinai V. K.

15. Per apklausą berniukų mokyklos mokytoja A. A. ikiteisminio tyrimo pareigūnui teigė jokių nerimą keliančių berniukų elgesio pokyčių nepastebėjusi. Pasak jos, jokio netinkamo pareiškėjo elgesio su tuo berniuku ji nepastebėjusi. Kitas liudytojas, buvęs pareiškėjo bendradarbis, nurodė, kad berniukus pareiškėjas augino kartu su V. K.; jis taip pat teigė, kad pareiškėjo ir V. K. šeimoje kildavo konfliktų, tačiau jie nebuvo kuo nors ypatingi. Minėto liudytojo teigimu, pareiškėjas berniukais rūpinosi tinkamai.

16. 2011 m. rugpjūčio 17 d. prokuroras raštu informavo V. K., kad abu berniukai bus apklausti ikiteisminio tyrimo teisėjo. V. K. buvo informuota apie jos pareigą atvesti sūnus į apklausą ir teisę joje dalyvauti.

17. 2011 m. rugpjūčio 22 d. pareiškėjo sūnūs apklausti Kauno policijos nuovadoje. Remiantis protokolu, į policijos nuovadą atvyko šie asmenys: Kauno miesto apylinkės teismo teisėjas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovė, Kauno policijos nuovados psichologas ir berniukų motina V. K. Minėti asmenys sutiko, kad berniukai būtų apklausti ir būtų daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas. Apklausa vyko vaikų apklausos kambaryje, kur su berniukais bendravo minėtas psichologas. Per apklausą kambaryje su berniukais kitų asmenų nebuvo. Psichologas berniukus patikino, kad jų parodymų turinys bus žinomas tik teisėjui. Berniukai išsamiai papasakojo, kaip pareiškėjas 2009 m. juos seksualiai prievartavo. Vienas iš berniukų, Ro. K., kuriam tuo metu buvo septyneri metai, teigė žinantis, kad „nevalia duoti melagingų parodymų“, nes taip jam „liepė motina“. Psichologui jis taip pat nurodė, kad motina jam yra sakiusi „kad jei mes su broliu tylėsime ir nieko nesakysime, mūsų tėvas [pareiškėjas] bus paleistas iš kalėjimo, o motina bus į jį pasodinta“. Berniukas teigė ant tėvo nepykstantis ir tik norintis, kad tėvas nežinotų, kur gyvena jis ir jo brolis.

18. 2011 m. rugpjūčio 31 d. pareiškėjas apkaltintas seksualiniu mažamečio išprievartavimu (Baudžiamojo kodekso 150 straipsnio 4 dalis). Galutiniai kaltinimai 2012 m. gegužės 26 d. pareiškėjui pateikti remiantis Baudžiamojo kodekso 150 straipsnio 4 dalimi bei 153 ir 309 straipsnio 2 ir 4 dalimis (žr. šio sprendimo 69 punktą).

19. 2011 m. rugsėjo 23 d. Kauno miesto apylinkės teismas paskyrė psichologinę Ra. K. ir Ro. K. ekspertizę. 2011 m. spalio 20–21 d. berniukai Vilniuje apklausti dviejų teismo ekspertų – vaikų psichologo ir vaikų psichiatro. Minėti ekspertai padarė išvadą, kad vaikai gebėjo prisiminti 2009 m. įvykius. Berniukai nebuvo linkę fantazuoti ar įsivaizduoti nebūtų dalykų. Tačiau ekspertai pabrėžė, kad vaikų duotiems parodymams įtakos galėjo turėti nuo atitinkamų įvykių praėjęs dvejų metų laikotarpis. Be to, vaikus tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai paveikti bandė ir abu tėvai – tiesioginę ir netiesioginę V. K. įtaką parodo Ro. K. teiginiai, kad jei jis tylės, jo motina atsidurs kalėjime (žr. šio sprendimo 17 punktą), o netiesioginę pareiškėjo įtaką vaikams parodo tai, kad jie bijojo fizinio smurto. Psichologai rekomendavo, kad vaikai ikiteisminiame tyrime ar tolesniame teismo procese nebedalyvautų, nes tai jiems gali sukelti pernelyg daug streso.

20. 2011 m. lapkričio 23 d. pareiškėjas sulaikytas. Po kratos pareiškėjas pasiūstas į kardomojo kalnimo įstaigą, kurioje išbuvo iki 2013 m. gruodžio 9 d., Lietuvos apeliaciniam teismui palikus nepakeistą apkaltinamąjį nuosprendį (žr. šio sprendimo 51 punktą).

21. 2011 m. lapkričio 24 d. ikiteisminio tyrimo pareigūno apklausama V. K. teigė labai bijanti pareiškėjo. Per apklausą ji taip pat pabrėžė, kad pareiškėjas ir anksčiau fiziškai smurtavęs prieš ją ir vaikus. Sužinojusi, kad 2011 m. spalio 20 d. pareiškėjas paleistas iš kalėjimo (trumpai apie tai žr. šio sprendimo 9 punktą), ji baiminosi, kad jis gali kerštauti ir imti jos ieškoti,

siekdamas priversti ją ir vaikus pakeisti parodymus byloje dėl tariamo seksualinio prievartavimo.

22. 2011 m. lapkričio 25 d. V. K. davė vaiko teisių apsaugos tarnybai sutikimą, kad abu vaikai būtų apgyvendinti vaikų globos įstaigoje.

23. Kaip baudžiamosios bylos prieš pareiškėją nagrinėjimo metu patvirtino vaiko teisių apsaugos tarnyba, 2011 m. gruodžio 5 d. Kauno savivaldybės sprendimu Ra. K. ir Ro. K. laikinoji globa buvo suteikta Kėdainių mieste esantiems vaikų globos namams, nes V. K. buvimo vieta nuo 2011 m. gruodžio 1 d. nebuvo žinoma ir nė vienas iš tėvų negalėjo vaikais tinkamai pasirūpinti. Vaikai buvo apgyvendinti Kėdainių mieste esančiuose vaikų namuose.

24. 2011 m. gruodžio mėn. pareiškėjas paprašė prokuroro surengti jo ir V. K. akistatą. Kadangi jokių esminių pareiškėjo ir V. K. parodymų neatitikimų nebuvo, prokuroras prašymą atmetė. Pasak prokuroro, „V. K. parodymai [nebuvo] vienintelis įrodymas, kurio pagrindu bus sprendžiamas pareiškėjo baudžiamosios atsakomybės klausimas“. Prokuroras taip pat atmetė ir pareiškėjo prašymą surengti jo ir liudytojų V. F. bei J. S. akistatą, nes, jo manymu, pareiškėjo ir minėtų liudytojų pateiktos įvykių versijos iš esmės nesiskyrė. 2012 m. vasario 8 d. galutine nutartimi Kauno miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas paliko prokuroro sprendimą nepakeistą.

25. 2012 m. sausio 11 d. pareiškėjas paprašė prokuroro patikrinti jį poligrafu, taip siekdamas įrodyti, kad V. K. jį „apšmeižė“. Prokuroras šį prašymą atmetė, teigdamas, kad poligrafijos tyrimų rezultatai pagal Baudžiamojo proceso kodeksą įrodymais nepripažįstami.

26. 2012 m. kovo 20 d. pareiškėjas prokurorui raštu pateikė prašymą surengti jo ir abiejų jo vaikų akistatą. Pareiškėjas teigė, kad per teismo ekspertų atliktą apklausą jo vaikai pareiškėją apkaltino tik dėl motinos vaikams padarytos įtakos. Taigi pareiškėjas pareikalavo, kad teismo ekspertizė būtų atlikta iš naujo, nes vaikų namuose apgyvendinti berniukai pagaliau yra laisvi nuo jų motinos įtakos. Pareiškėjas atkreipė prokuroro dėmesį į 2011 m. lapkričio 2 d. bendrosios kompetencijos teismo sprendimą, kuriame pripažinta, kad V. K. elgėsi nesąžiningai (žr. šio sprendimo 54–58 punktus). Pareiškėjas taip pat prašė, kad prokuroras pareikalautų duomenų apie jam iškeltą ankstesnę baudžiamąją bylą ir juos peržiūrėtų (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus), teigdamas, kad toje byloje dalyvavę liudytojai nurodė, kad V. K. moko vaikus, ką sakyti valdžios pareigūnams ir kad lygiai tas pats vyksta ir šioje byloje. Pareiškėjas pabrėžė, kad minėtos bylos medžiagoje esama vaikų apklausos protokolų, iš kurių akivaizdžiai matyti, kad V. K. melavo. Pareiškėjas taip pat tvirtino, kad minėtos bylos medžiaga įrodo, jog V. K. jau 2009 m. rudenį ketino jį apkaltinti seksualiniu berniukų prievartavimu. Pareiškėjas prašė, kad V. K. būtų atlikta psichiatrinė ekspertizė.

27. 2012 m. balandžio 6 d. prokuroras pareiškėjo prašymus atmetė. Prokuroro manymu, pareiškėjo ir jo vaikų akistata pastaruosius traumuočių. Prokuroras taip pat atsižvelgė į tai, kad nebuvo pagrindo atlikti naują abiejų berniukų psichiatrinę ekspertizę, nes, jo manymu, prieš tai atlikta psichiatrinė ekspertizė buvo tinkamai motyvuota, išsami ir nekėlė jokių abejonių. Be viso to, prokuroras taip pat atmetė ir pareiškėjo prašymą prie nagrinėjamos bylos prijungti anksčiau jam iškeltos baudžiamosios bylos medžiagą, pabrėždamas, kad minėtoje byloje priimtas nuosprendis jau buvo prijungtas prie nagrinėjamos bylos, o visa likusi tos bylos medžiaga negali būti laikoma įrodymais, tiesiogiai susijusiais su nagrinėjamos baudžiamosios bylos aplinkybėmis. Galiausiai prokuroras padarė išvadą, kad bylos medžiagoje nesama jokios informacijos, dėl kurios galėtų kilti įtarimų dėl V. K. parodymų ar jos patikimumo.

28. 2012 m. balandžio 23 d. šį sprendimą Kauno miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas paliko nepakeistą, o teisėjo sprendimas yra neskundžiamas. Teisėjas konstatavo, kad prokuroras turėjo teisę savo nuožiūra pasirinkti, kuriuos ikiteisminio tyrimo veiksmus atlikti, ir kad jis nebuvo įpareigotas tenkinti proceso šalių prašymų, kurie jam nėra privalomi (Baudžiamojo proceso kodekso 178 straipsnis, žr. šio sprendimo 70 punktą). Teisėjo nuomone, prokuroro sprendimas atmesti pareiškėjo prašymą buvo tinkamai motyvuotas ir teisėtas.

29. 2012 m. balandžio mėn. atsakydama į pareiškėjo skundą dėl tariamo V. K. nesidomėjimo savo sūnumis, vaiko teisių apsaugos kontrolierė E. Ž. informavo pareiškėją, kad vaikų namuose V. K. savo vaikų tuo metu nelankė ir jų gyvenimu nesidomėjo, o savo gyvenamosios vietos adresą slėpė. Kauno ir Kėdainių vaiko teisių apsaugos specialistai bandė nustatyti V. K. gyvenamąją vietą ir ketino prašyti teismo, kad šis apribotų V. K. motinystės teises berniukų atžvilgiu.

30. 2012 m. gegužės 28 d. ikiteisminio tyrimo pareigūnas pakartotinai atsisakė prie nagrinėjamos bylos prijungti anksčiau pareiškėjui iškeltos bylos dėl seksualinio prievartavimo medžiagą (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus). Jo teigimu, toks prijungimas „nėra galimas, nes [ankstesniosios] baudžiamosios bylos ikiteisminis tyrimas užbaigtas, o pati byla jau išnagrinėta teisme“.

31. Kauno apylinkės teismas 2012 m. birželio 1 d. galutiniu sprendimu atmetė pareiškėjo prašymą nušalinti prokurorą dėl jo šališkumo.

32. 2012 m. rugpjūčio 9 d. prokuroras surašė kaltinamąjį aktą, kuriame pareiškėjas kaltinamas reguliariai naudojęs fizinį smurtą prieš savo sūnus ir taip palenkęs juos savo valiai, vertęs tenkinti jo lytinę aistrą oraliniu būdu, o tai prilygintina Baudžiamojo kodekso 150 straipsnio 4 dalyje nurodytam nusikaltimui. Pagal Baudžiamojo kodekso 309 straipsnio 2 ir 4 dalis prokuroras pareiškėją taip pat apkaltino disponavimu pornografinė medžiaga, kurioje vaizduojami vaikai, ir jos rodymu Ro. K. ir Ra. K. (žr. šio sprendimo 69 punktą).

2. Pirmosios instancijos teismo sprendimas

33. Perdavus bylą Kauno apygardos teismui, per 2012 m. rugsėjo 17 d. vykusį teismo posėdį pareiškėjas skundėsi, kad prokuroras neatsižvelgė į daugelį jo prašymų, įskaitant prašymą užtikrinti, kad specialistų atliekamoje vaikų apklausoje V. K. nedalyvautų (žr. šio sprendimo 16 ir 17 punktus). Jis teigė, kad V. K. turėtų būti apklausta teisme.

34. 2012 m. spalio 4 d. Kauno apygardos teismas nusprendė apklausti V. K., pareiškęs, kad „jos parodymai [yra] reikšmingi baudžiamajai bylai“. V. K. rugsėjo 17 d., rugsėjo 27 d. ir spalio 4 d. teismo posėdžiuose nepasirodžius, teismas nurodė policijai ją surasti ir atvesti į teismą.

35. 2012 m. spalio mėn. policija informavimo teismą, kad negali nustatyti V. K. buvimo vietos, nes 2012 m. vasario 15 d. ji įtraukta į nuolatinės gyvenamosios vietos neturinčių asmenų sąrašą, o paskutinėje žinomoje jos gyvenamojoje vietoje durų niekas neatidarė. Susisiekti su V. K. telefonu taip pat nepavyko. Policija nurodė, kad V. K. „pastaruoju metu“ slapstėsi nuo ikiteisminio tyrimo pareigūno pareiškėjo byloje ir kad jokios informacijos apie tai, kaip su ja susisiekti, nenurodė.

36. 2012 m. rugsėjo 20 d. pareiškėjas paprašė pirmosios instancijos teismo iškviešti ir apklausti socialinius darbuotojus J. J. ir A. P., kurie su jo šeima bendravo 2009 m. Pirmosios instancijos teismui užtikrinus jų dalyvavimą, 2012 m. spalio 4 d. minėti socialiniai darbuotojai davė parodymus ir tvirtino, kad bendraudami su jais vaikai apie seksą ar seksualinį prievartavimą neužsiminė. Tą pačią dieną pareiškėjas paprašė apklausti ir liudytoją bei šeimos draugą D. V. Teismui prašymą patenkinus, D. V. davė parodymus teigdamas, kad pareiškėjas ir V. K. ginčydavosi, tačiau vaikai jokio seksualinio susidomėjimo nerodė.

37. 2012 m. lapkričio 23 d. per teismo procesą, kuris, siekiant apsaugoti vaikų teises, buvo uždaras, Kauno apygardos teismas pripažino pareiškėją kaltu dėl seksualinės prievartos naudojimo prieš savo vaikus. Pareiškėjas ir jo advokatas teismo posėdžiuose dalyvavo. Pareiškėjas apklausė liudytojas Z. S. ir V. F., kurias apklausti kryžminės apklausos būdu prokuroras prieš tai buvo atsisakęs (žr. šio sprendimo 14 ir 24 punktus). Kiti liudytojai (Ra. K. ir Ro. K. mokytojai bei globėjai vaikų namuose) teisme nurodė, kad berniukai buvo rimti ir sąžiningi. Minėtų liudytojų teigimu, berniukai jiems sakė, kad pareiškėjas prieš juos smurtavo, tačiau apie seksualinį prievartavimą jie neužsiminė. Pareiškėjas dėl seksualinio prievartavimo neprisipažino. Tačiau teismas pripažino jį kaltu, remdamasis Ra. K. ir Ro. K. 2011 m. rugpjūčio 22 d. ikiteisminio tyrimo teisėjui duotais parodymais (žr. šio sprendimo 17 punktą). Pirmosios instancijos teismas taip pat atsižvelgė ir į vaikų psichologui bei vaikų psichiatrui berniukų duotus parodymus (žr. šio sprendimo 19 punktą). Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad, pasak minėtų ekspertų, Ra. K. ir Ro. K. nebuvo linkę fantazuoti ir gebėjo suvokti ir suprasti faktus, kurių pagrindu pareiškėjas buvo apkaltintas seksualiniu prievartavimu. Skelbdamas savo nuosprendį pirmosios instancijos teismas

taip pat atsižvelgė ir į Z. S. bei V. F. duotus parodymus. Atsakydamas į pareiškėjo teiginį, esą V. K. spaudė berniukus teisme liudyti jo nenaudai, apygardos teismas pažymėjo, kad apie prievartą vaikai iš pradžių papasakojo Z. S. ir V. F., o tik po to motinai. Bylos medžiagoje nebuvo jokių įrodymų, kad V. K. būtų dariusi kokią nors įtaką berniukų parodymams. Galiausiai pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad pareiškėjas pats prisipažino smurtavęs prieš savo sūnus ir tai patvirtinta anksčiau pareiškėjui iškeltoje byloje priimtu nuosprendžiu, kuriuo pareiškėjas apkaltintas smurtavimu (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus).

38. Pirmosios instancijos teismas nuteisė pareiškėją už seksualinį mažamečio prievartavimą (Baudžiamojo kodekso 150 straipsnio 4 dalis) ir disponavimą pornografinė medžiaga, kurioje vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas (Baudžiamojo kodekso 309 straipsnio 2 dalis). Pareiškėjas buvo nuteistas vienuolikos metų laisvės atėmimo bausme.

39. Tačiau pirmosios instancijos teismas išteisino pareiškėją dėl Baudžiamojo kodekso 150 straipsnyje ir 309 straipsnio 4 dalyje nurodytų nusikaltimų, nes pareiškėjas neigė juos padaręs, o remiantis vaikų parodymais nebuvo įmanoma nustatyti, kada ir kuriuos pornografinius filmus pareiškėjas jiems rodė.

3. Bylos nagrinėjimas Lietuvos apeliaciniame teisme

40. Pareiškėjas padavė apeliacinį skundą, kuriame primygtinai teigė, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai rėmėsi jo sūnų parodymais, nes šie buvo paveikti jų motinos, kuri reikšmingu laikotarpiu kartu su jais gyveno ir 2011 m. rugpjūčio 22 d. atvedė juos į apklausą (žr. šio sprendimo 17 punktą). Pareiškėjas atkreipė dėmesį į tą aplinkybę, kad V. K. sąmoningai vengė susitikti su teisėsaugos pareigūnais. Taip pat jis buvo nepatenkintas ir tuo, kad tiek ikiteisminio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo metu pareigūnai atmetė jo prašymą prie nagrinėjamos bylos prijungti anksčiau jam iškelto baudžiamosios bylos medžiagą (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus). Pareiškėjas teigė, kad anksčiau jam iškelto bylos nagrinėjimo metu pateiktose vaikų psichikos specialistų išvadose buvo informacijos apie jo elgesį su vaikais 2009 m. Pareiškėjas nurodė, kad minėtose ataskaitose vaikų psichikos specialistai patvirtino, kad vaikai situaciją apibūdino atvirai, nieko neslėpdami. Manytina, kad pareiškėjas tuo norėjo pasakyti, kad atitinkamu metu vaikai apie seksualinį jų prievartavimą neužsiminė. Pareiškėjas taip pat teigė, kad 2011 m. specialistų pateiktos išvados buvo ne galutinės, tačiau teismo salėje nenagrinėtos.

41. 2012 m. gruodžio 28 d. bei 2013 m. gegužės 20 ir 23 d. laiškuose ir per 2013 m. spalio 25 d. vykusį apeliacinės instancijos teismo posėdį pareiškėjas prašė Lietuvos apeliacinio teismo iškviesti V. K. į Lietuvos apeliacinį teismą, kad šis galėtų ją apklausti. Pareiškėjas teigė esąs V. K. neteisingai apkaltintas seksualiniu savo vaikų prievartavimu ir kad dėl jam

nesuteiktos galimybės apklausti V. K. kryžminės apklausos būdu, nebuvo užtikrinta jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

42. 2013 m. gegužės 20 d. pareiškėjas Lietuvos apeliaciniam teismui pateikė (i) dokumentų iš vaikų gerovės centro „Pastogė“ ir (ii) vaikų teisių apsaugos tarnyboms V. K. raštu pateiktus paaiškinimus. Pareiškėjas tvirtino esą šie dokumentai įrodo, kad V. K. ketino jį neteisingai apkaltinti ir kad „vaikų jį atsikratė vos tik juos apklausus ir atlikus ekspertizę“ 2011 m. lapkričio 23 d. (žr. šio sprendimo 19, 22 ir 23 punktus). Pareiškėjas prašė Lietuvos apeliacinio teismo prijungti šiuos dokumentus prie bylos medžiagos.

43. 2013 m. birželio 6 d. Lietuvos apeliacinio teismo posėdyje pareiškėjas dar kartą pakartotojo prašymą iškviesti V. K. į apklausą. Šiuo tikslu pareiškėjas pateikė su V. K. darbovieta susijusių dokumentų ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos išvadas (žr. šio sprendimo 29 punktą). Apeliacinės instancijos teismas prijungė šiuos dokumentus prie bylos. Prokuroras sutiko su pareiškėjo prašymu iškviesti V. K. į apklausą. Prokuroras pažymėjo, kad pareiškėjui pateikus su V. K. darbovieta susijusius dokumentus „atsirado galimybė nustatyti jos gyvenamąją vietą ir pamėginti iškviesti ją į apklausą teisme“. Lietuvos apeliacinis teismas nusprendė išnagrinėti pateiktus įrodymus ir patenkino pareiškėjo prašymą iškviesti V. K. į apklausą.

44. Pasinaudodamas teise į gynybą, pareiškėjas pateikė ir kitų prašymų. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas juos visus atmetė. Konkrečiai pareiškėjo prašymą į apklausą iškviesti vieną iš vaikų mokytojų, taip pat pareiškėjo kaimynus ir už V. K. gydymą atsakingus gydytojus teismas pripažino nereikšmingais bylai, nes, nepaisant fakto, kad šie asmenys galėjo suteikti informacijos apie santykius pareiškėjo šeimoje, „nė vienas iš jų negalėjo pateikti informacijos apie atlikto nusikaltimo aplinkybes“. Taip pat, nors pareiškėjas to prašė, iki šiol nebuvo būtina kviesti vaikų apklausą atlikusių teismo ekspertų (žr. šio sprendimo 19 punktą), nes jų išvados buvo pateiktos teismui ir teismas turėjo teisę jas nagrinėti ir jomis remtis. Lietuvos apeliacinis teismas laikėsi nuomonės, kad jei teismas manys, kad reikia patikslinti minėtų ekspertų pateiktas išvadas, visuomet bus galima vėl sugrįžti prie pareiškėjo prašymo juos apklausti teisme kryžminės apklausos būdu. Dėl pareiškėjo prašymo prie bylos medžiagos prijungti atitinkamus dokumentus (žr. šio sprendimo 42 punktą) Lietuvos apeliacinis teismas padarė išvadą, kad minėti dokumentai buvo susiję tik su V. K. asmenybe ir todėl nebuvo susiję su pareiškėjo nusikaltimu. Galiausiai Lietuvos apeliacinis teismas laikėsi nuomonės, kad pareiškėjo prašymas prie nagrinėjamos bylos prijungti atitinkamą medžiagą, t. y. teismo posėdžių protokolus ir anksčiau pareiškėjui iškeltoje baudžiamojoje byloje pateiktas psichologų išvadas apie vaikus (žr. šio sprendimo 8 punktą), netikslingas, nes minėta medžiaga susijusi su ankstesniu pareiškėjo nusikaltimu.

45. 2013 m. spalio 25 d. Lietuvos apeliacinio teismo posėdyje pareiškėjas vėl pakartotojo prašymą apklausti V. K. teisme kryžminės apklausos būdu,

teigdamas, kad tik taip įmanoma užtikrinti jo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Jo manymu, V. K. apkaltino jį seksualiniu nusikaltimu prieš vaikus ir išmokė juos apie tai meluoti. Pareiškėjas pabrėžė, kad jam nebuvo suteikta galimybė apklausti V. K. pirmosios instancijos teisme.

46. Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad V. K. skirti ir dviem skirtingais adresais Kėdainiuose ir Kaune išsiųsti šaukimai atvykti į teismą buvo gražinti su priedais „šiuo adresu negyvena“ ir „neatsiėmė“. Dar vienas šaukimas išsiųstas V. K. darbovietės adresu, tačiau įstaigos administratorė raštu paaiškino, kad V. K. tuo metu buvo išėjusi motinystės atostogų. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat gavo informacijos, kad V. K. buvo registruota Kauno savivaldybėje, tačiau joks konkretus adresas jos vardu neužregistruotas. Socialinio draudimo įstaigos informavo teismą, kad V. K. buvo išėjusi motinystės atostogų ir gavo motinystės išmokas ir nebuvo jokių duomenų apie jos gyvenamąją vietą.

47. Pareiškėjo advokatas taip pat paprašė apeliacinės instancijos teismo imtis priemonių, siekiant surasti V. K. Advokatas pažymėjo, kad Lietuvos apeliacinis teismas iš pat pradžių suprato, kad V. K. turi būti apklausta (žr. šio sprendimo 43 punktą), tačiau vėliau nuomonę dėl to pakeitė. Advokatas taip pat laikėsi nuomonės, kad ekspertų išvadas Lietuvos apeliacinis teismas turėtų išnagrinėti iš naujo, nes, jo nuomone, tam tikri jose pateikti minėtų ekspertų teiginiai gali pareiškėją išteisinti.

48. Prokuroras konstatavo, kad bylą išnagrinėti galima ir be V. K., „nes teismas jau ėmėsi visų įmanomų priemonių“ siekdamas užtikrinti, kad ji būtų surasta ir apklausta teisme.

49. Klausimą aptarus, Lietuvos apeliacinis teismas nusprendė, kad bylos nagrinėjimą galima tęsti ir V. K. nedalyvaujant, nes teismas jau ėmėsi visų įmanomų priemonių, būtinų siekiant nustatyti jos buvimo vietą. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat pažymėjo, kad pripažindamas pareiškėją kaltu V. K. parodymais nesirėmė ir pirmosios instancijos teismas.

50. Iš karto po to Lietuvos apeliacinis teismas ėmėsi nagrinėti byloje esančius įrodymus, o iš Lietuvos apeliacinio teismo posėdžio protokolo matyti, kad juos sudarė perskaitytos teismo ekspertų pateiktos išvados (žr. šio sprendimo 19 punktą). Teismas taip pat atmetė pareiškėjo prašymą prie bylos įrodymų prijungti 2011 m. pareiškėjui iškeltos baudžiamosios bylos (žr. šio sprendimo 8 punktą) teismo posėdžio protokolus. Nors pareiškėjas tvirtino, kad minėti teismo posėdžio protokolai įrodo V. K. melavus teismui ir prokuroras minėtoje byloje pažymėjo, kad V. K. anksčiau teista už melagingus parodymus, Lietuvos apeliacinis teismas laikėsi nuomonės, kad minėtas dokumentas neturi jokio tiesioginio ryšio su nagrinėjama byla. Be to, kadangi nebuvo patvirtintas pareiškėjo pateiktų bylos teismo posėdžio protokolų kopijų autentiškumas, tai sudarė papildomą pagrindą jo prašymą atmesti.

51. 2013 m. gruodžio 9 d. Lietuvos apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo apeliacinį skundą. Teismas pažymėjo, kad nors pirmosios ir apeliacinės

instancijos teismai stengėsi iškviesti V. K. į apklausą, jos surasti taip ir nepavyko. Tačiau pareiškėjo kaltė buvo įrodyta remiantis kitais byloje esančiais įrodymais, kurie vienas kitam neprieštaravo. Pasak su vaikais bendravusių psichologų, Ra. K. ir Ro. K. neturėjo polinkio fantazuoti, todėl faktus nusakė teisingai. Per ikiteisminio tyrimo teisėjo ir teismo ekspertų atliktas apklausas iš berniukų elgesio buvo matyti, kad jie yra pakankamai subrendę, kad suvoktų, kas jiems nutiko tuo metu, kai jie buvo atitinkamai septynerių ir devynerių metų. Nors pareiškėjas tvirtino, kad Ra. K. ir Ro. K. buvo paveikti jų motinos V. K., pareiškėjo įtaka jiems buvo lygiai tokia pati stipri. Teismas atmetė pareiškėjo kaltinimą esą V. K. turėjo motyvą sukurstyti berniukus apkaltinti jų tėvą seksualiniu prievartavimu ir daryti įtaką jų parodymams. Apeliacinės instancijos teismo nuomone, nors V. K. lydėjo berniukus į apklausą, pačiose ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo ekspertų atliktose apklausose ji nedalyvavo. Taip pat, nors ikiteisminis tyrimas buvo pradėtas dėl V. K. 2011 m. liepos mėn. pateikto pareiškimo, kaltinimai pareiškėjui pareikšti tik po 2011 m. rugpjūčio mėn. atliktos berniukų apklausos, kai V. K. pareiškimo patikimumas jau buvo patikrintas. Be to, pirmosios instancijos teismas, pripažindamas pareiškėją kaltu, V. K. parodymais nesirėmė. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat konstatavo, kad Z. S. ir V. F. duoti parodymai apie tai, ką pareiškėjo vaikai joms papasakojo, iš esmės buvo identiški ir atitiko kitus įrodymus, tokius kaip, pvz., psichiatrų išvados; taigi nebuvo jokio pagrindo šiais teiginiais netikėti. Nors pareiškėjas bandė įrodyti, kad minėtos liudytojos buvo šališkos, nes jos yra V. K. šeimos narės, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nėra jokio objektyvaus pagrindo manyti šias liudytojas turėjus tikslą pareiškėją apkaltinti. Be to, nė viena iš minėtų liudytojų nebuvo „artima V. K. giminaitė“, kaip tai apibrėžta Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje (žr. šio sprendimo 69 punktą). Galiausiai nuspręsti, į kuriuos įrodymus atsižvelgti, buvo paties teismo prerogatyva. O dėl pareiškėjo prašymo apklausti jo kaimynus, jo sūnų mokytojas ir jo darbo kolegas, siekiant įrodyti, kad 2009 m. jis ilgai dirbdavo ir dėl to praktiškai neturėjo jokios galimybės prievartauti savo vaikus, Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo nesant jokios priežasties manyti, kad šių asmenų duoti parodymai galėtų atsverti likusią visumą byloje esančių pareiškėją inkriminuojančių įrodymų, kurie, teismo nuomone, buvo nuoseklūs.

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo sprendimas

52. 2014 m. vasario 26 d. pareiškėjas pateikė du savo paties parengtus kasacinius skundus. Pareiškėjas, *inter alia*, teigė, kad dėl to, jog tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai atmetė jo prašymą iškviesti gynybos liudytojus ir apklausti juos tomis pačiomis sąlygomis kaip ir liudytojus, kuriuos iškviestė prokuroras, buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punktas. Konkrečiai Kauno apygardos teismo nurodymo iškviesti V. K. į teismo posėdį policija taip ir neįvykdė, nors Kauno

socialinės rūpybos įstaigos tuo metu V. K. mokėjo socialines išmokas. Dėl šios priežasties V. K. teismo salėje taip ir nebuvo apklausta. Pareiškėjas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad dėl tariamo smurto prieš jų vaikus į policiją V. K. kreipėsi praėjus net trimis mėnesiams po to, kai apie tai sužinojo, ir vos tik vaikai buvo apklausti valdžios įstaigų ji juos iš karto apleido. Pareiškėjas pakartojo savo teiginį, kad jam pareikštas apkaltinamasis nuosprendis iš esmės buvo grindžiamas tik liudytojų, kurios yra V. K. giminės, parodymais. Iš pateiktų kasacinių skundų matyti, kad pareiškėjas prie jų taip pat pridėjo ir 2011 m. jam iškeltos bylos teismo posėdžio protokolus, kuriuose, pareiškėjo teigimu, prokuroras užsiminė apie tai, kad V. K. anksčiau buvo teista už melagingus parodymus.

53. 2014 m. vasario 19 d. ir balandžio 11 d. nutartimis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti nagrinėti pareiškėjo kasacinius skundus, nes, teismo manymu, jie nekėlė teisės klausimų.

B. Civilinė byla dėl vaikų išlaikymo

54. 2011 m. liepos mėn. V. K. inicijavo civilinę bylą, prašydama, kad pareiškėjas jos vaikams Ro. K. ir Ra. K. mokėtų išlaikymą. Per teismo posėdžius paaiškėjo, kad pareiškėjas yra tik vieno iš minėtų vaikų (Ro. K.) biologinis tėvas. Teisme V. K. prisipažino savo civiliniame ieškinyje melavusi ir pripažino, kad Ra. K., gimusio 2002 m. birželio mėn., biologinis tėvas buvo vyras, kurio pavardės ji neprisimenanti. V. K. taip pat teigė, kad artimai bendrauti su pareiškėju ji pradėjo 2002 m. rugpjūčio mėn., kai, siekdama gauti socialinę paramą, paprašė jo suteikti berniukui savo pavardę. Vėliau, 2004 m. gegužės 3 d., jiems gimė sūnus Ro. K. V. K. nurodė, kad pareiškėjas rūpinosi abiem vaikais. V. K. teigė nedirbanti, gaunanti socialinę paramą ir gyvenanti ne Kėdainiuose jai paskirtame socialiniame būste, o nuomojamame bute Kaune. Ji pripažino, kad abu berniukai nuo 2009 m. spalio mėn. iki 2011 m. vasario mėn. gyveno vaikų gerovės centre „Pastogė“ ir jais tuo metu rūpinosi valstybė. Nepaisydama to, V. K. prašė įpareigoti pareiškėją sumokėti jai vaikų išlaikymą už pastaruosius trejus metus.

55. 2011 m. lapkričio 2 d. sprendimu Kėdainių apylinkės teismas konstatavo, kad V. K. buvo nesąžininga, nes suklaidino valdžios įstaigas dėl jos sūnaus Ra. K. biologinio tėvo ir taip siekė apgaule gauti socialinę paramą. Padėtį dar labiau pablogino tai, kad nuo teismo ji nuslėpė ir faktą, kad berniukai nuo 2009 iki 2011 m. buvo valstybės globojami, ir prašė už šį laikotarpį, kuriuo pati vaikais nesirūpino, sumokėti jai vaikų išlaikymą.

56. Vis dėlto teismas priteisė pareiškėjui mokėti V. K. kas mėnesį 300 litų (apie 90 eurų) dydžio sūnaus Ro. K. išlaikymą, kurį pareiškėjas įpareigotas mokėti iki sūnaus pilnametystės, ir 1 200 litų (350 eurų) dydžio išlaikymą už keturių mėnesių laikotarpį 2011 m. kovo–liepos mėn. (t. y. nuo dienos, kai berniukas nustojo būti globojamas valstybės, ir dienos, kurią V. K. pateikė savo ieškinį). Dėl antrojo vaiko (Ra. K.) teismas konstatavo, kad V. K.

ieškinys atmestinas, nes atsižvelgiant į nustatytas aplinkybes, bylos medžiagoje esantis įrašas, patvirtinantis, kad pareiškėjas yra Ra. K. tėvas, yra nepakankamas teisinėms pasekmėms sukelti, nes minėto įrašo tikslas – ne patvirtinti tėvystę, o gauti socialinę paramą.

57. 2012 m. Kėdainių vaiko teisių apsaugos tarnyba padavė civilinį ieškinį, kuriuo siekė įpareigoti pareiškėją atlyginti tarnybos išlaidas Ro. K. reikmėms. Minėta įstaiga atkreipė dėmesį, kad 2011 m. lapkričio 25 d. V. K. atvedė berniukus į tarnybos patalpas ir pasirašė sutartį dėl jų apgyvendinimo Kėdainių vaikų namuose (žr. šio sprendimo 22 punktą), teigdama, kad pati žada išvykti į užsienį. Dėl to 2011 m. gruodžio mėn. Kėdainių savivaldybė berniukų laikinąją globą pavedė minėtiems vaikų namams. Vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovė taip pat nurodė, kad 2011 m. lapkričio 2 d. posėdyje V. K. atskleidė, jog pareiškėjas – ne Ra. K. biologinis tėvas (žr. šio sprendimo 55 punktą). Net ir žinodamas šį faktą, pareiškėjas nesiėmė jokių veiksmų, kad anuliuotų savo, kaip Ra. K. tėvo, statusą. Vietoj to, jis rašė laiškus, kuriuose berniukus pripažino savo sūnumis ir žadėjo grįžęs iš kalėjimo su jais gyventi ir jais rūpintis. Vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovė taip pat atkreipė dėmesį, kad Kėdainių vaikų namuose V. K. berniukus apgyvendino apgaule, atsisakė jai pasiūlyto socialinio būsto ir išsiregistravo iš savo oficialios gyvenamosios vietos Kėdainiuose. Iš labdaros organizacijos „Caritas“ gauta informacijos, kad V. K. dirbdama apsvogė. Pasak organizacijos, V. K. gyvena kažkur Kaune, darbo neturėjo, o tikrąjį savo gyvenamosios vietos adresą slėpė.

58. 2012 m. liepos 23 d. Kėdainių rajono apylinkės teismas ieškinį patenkino. Teismas pažymėjo, kad vykstant baudžiamosios bylos nagrinėjimui pareiškėjas buvo sulaukomas, o V. K. berniukų vaikų namuose nelankė, vaikų gyvenimu nesidomėjo ir slėpė savo gyvenamosios vietos adresą. Kadangi pareiškėjas neneigė esąs Ra. K. tėvas, jam priklausė visos įstatymuose numatytos tėvystės teisės ir pareigos, įskaitant ir pareigą materialiai išlaikyti savo vaikus (žr. šio sprendimo 71 punktą). Todėl teismas nustatė, kad tiek pareiškėjas, tiek V. K. už kiekvieną vaiką vaikų namams turi mokėti po 300 litų iki abu vaikai sulauks pilnametystės.

C. Civilinė byla dėl pareiškėjo akinių atėmimo

59. Pareiškėją sulaukiant 2011 m. lapkričio 23 d. (žr. šio sprendimo 20 punktą), atlikta jo krata ir iš jo atimti kai kurie daiktai – telefonas, šukos ir akiniai. Pareiškėjas įkalintas kardomojo kalinimo įstaigoje Kaune.

60. Iš 2012 m. sausio 25 d. prokuroro pareiškėjui išsiųsto laiško matyti, kad dėl jam negražintų akinių į Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetą pareiškėjas kreipėsi dar 2011 m. lapkričio mėn. Komitetas pareiškėjo skundą persiuntė prokurorams ir 2012 m. sausio 2 d. šis pasiekė Kauno apygardos prokuratūrą. Vėliau, 2012 m. sausio 25 d., prokuroras pareiškėjui raštu paaiškino, kad šį klausimą išspręs ikiteisminio tyrimo pareigūnas.

61. Kaip matyti iš vėliau teismo priimtų nutarčių, 2012 m. kovo 20 d. pareiškėjas prokurorui pateikė įvairių prašymų, įskaitant ir pakartotinį prašymą grąžinti jam akinius. 2012 m. balandžio 6 d. prokuroras įsakė ikiteisminio tyrimo pareigūnui šį klausimą išspręsti, ir pareigūnas 2012 m. balandžio 20 d. minėtą daiktą pareiškėjui grąžino.

62. Pareiškėjas vėliau inicijavo civilinę bylą dėl žalos atlyginimo, teigdamas, kad akinių atėmimas jam sukėlė fizinių ir emocinių kančių. Jis teigė, kad be akinių jam buvo sunku skaityti ir rašyti ir dėl to pablogėjo jo regėjimas. Pasak pareiškėjo, be akinių jam taip pat buvo sunkiau bendrauti su kitais žmonėmis.

63. 2015 m. vasario 26 d. sprendimu Vilniaus miesto apylinkės teismas pareiškėjo skundą patenkino ir priteisė jam 1 000 eurų neturtinės žalos kompensaciją. Teismas konstatavo, kad atimdamos pareiškėjo akinius valdžios įstaigos pažeidė jo teisę į nuosavybę, kurią garantuoja Konstitucijos 23 straipsnis ir Europos žmogaus teisių konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnis. Be to, pareiškėjo akinių atėmimas ne tik buvo neteisėtas, tačiau ir sukėlė jam nepatogumų asmeniniame gyvenime, todėl pats savaime pareiškėjui buvo „trauminė patirtis“ ir „sumenkino jo žmogiškąjį orumą“. Daugiau šio klausimo teismas neplėtojo.

64. Pareiškėjas padavė apeliacinį skundą, kuriame teigė, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnė tyčia nepaisiusi jo pakartotinai žodžiu ir raštu išreikšto prašymo grąžinti jam akinius, nes supratusi, kad be akinių pareiškėjui bus sunku perskaityti jo baudžiamojoje byloje esančius dokumentus. Pareiškėjas taip pat teigė, kad Kauno tardymo izoliatoriuje nedirba nė vienas oftalmologas ir ikiteisminio tyrimo pareigūnė neleido jam nuvykti į Vilniaus Lukiškių tardymo izoliatorių-kalėjimą (kuriame dirba oftalmologas), teigdama, kad tai gali užtęsti baudžiamąjį tyrimą. Būdamas suimtas, pareiškėjas turėjo tik ribotą galimybę ginti savo teises, o į jo skundus valdžios įstaigos ilgai neatsakė. Pareiškėjas prašė padidinti jam priteistą neturtinės žalos atlyginimo sumą.

65. Už pareiškėjo kardomojo kalinimo sąlygas atsakingos valdžios įstaigos prašė teismo pareiškėjo civilinį ieškinį atmesti.

66. 2016 m. vasario 22 d. Vilniaus apygardos teismas iš dalies pakeitė žemesniosios instancijos teismo priimtą sprendimą. Apeliacinės instancijos teismas iš pat pradžių pažymėjo, kad pareiškėjo civiliniam ieškiniui yra taikytinos tam tikros Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso nuostatos (žr. šio sprendimo 72 ir 73 punktus). Apeliacinės instancijos teismas pripažino, kad pareiškėjo akiniai buvo atimti be jokio teisinio pagrindo. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad bylos medžiagoje trūksta informacijos apie tai, jog per pareiškėjo kratą atimti akiniai paskirti gydytojo. Teismas pažymėjo, kad, remiantis Suėmimo vykdymo įstatymo 45 straipsniu (žr. šio sprendimo 74 punktą), asmenys, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, turi tokias pat teises į sveikatos priežiūrą kaip laisvėje esantys asmenys ir sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos ir kardomojo kalinimo

įstaigose. Taigi, jei pareiškėjas turėjo nusiskundimų dėl regos, jis galėjo kreiptis į valdžios įstaigas prašydamas patikrinti regą, tačiau to nepadarė. Todėl apeliacinės instancijos teismas pareiškėjo teiginį, kad oftalmologo paslaugų jis galėjo sulaukti tik perkeltas iš Kauno tardymo izoliatoriaus į Vilniaus Lukiškių tardymo izoliatorių-kalėjimą ir ikiteisminio tyrimo pareigūnė tai padaryti atsisakė, atmetė kaip nepagrįstą. Be to, iš bylos medžiagos buvo aiškiai matyti, kad kardomojo kalnimo laikotarpiu pareiškėjas akivaizdžiai sugebėjo rašyti ir neturėdamas akinių. Teismas pažymėjo, kad 2011 m. gruodžio 9 d., 12 d., 20 d. ir 27 d. pareiškėjas ikiteisminio tyrimo pareigūnei pateikė įvairių prašymų. Be to, jis susirašinėjo su kitais asmenimis. Rašydamas smulkiai languotame popieriuje, smulkų savo raštą pareiškėjas sugebėjo sėkmingai įterpti tarp eilučių. Teismas taip pat pabrėžė, kad pareiškėjas nepateikė medicininių pažymų savo teiginiui apie pablogėjusį regėjimą patvirtinti. Galiausiai pažymėjo, kad pareiškėjo be akinių kardomojo kalnimo įstaigoje praleistas laikas galėjo būti gerokai trumpesnis, jei pareiškėjas būtų aktyviai ėmėsis iniciatyvos ir prašęs valdžios įstaigų laiku juos grąžinti. Teismas konstatavo, kad, remiantis bylos medžiaga, pirmąjį prašymą grąžinti akinius pareiškėjas pateikė ne anksčiau kaip 2012 m. kovo 20 d. Kadangi jam iškilusių nepatogumų pareiškėjas galėjo be vargo išvengti imdamasis iniciatyvos tas faktas, kad jam reikia akinių, nebuvo įrodytas, apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pats pripažinimas, jog akiniai iš pareiškėjo buvo atimti, savaime buvo tinkamas atlyginimas už pareiškėjo patirtą žalą.

67. Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą. Jis, *inter alia*, teigė, kad Kauno kardomojo kalnimo įstaigoje nebuvo oftalmologo ir dėl to jis neturėjo galimybės gauti akinių. Tai esą sukėlė pareiškėjui didelių fizinių kančių. Pareiškėjas rėmėsi Teismo sprendimais bylose *Kudla prieš Lenkiją* ([DK] Nr. 30210/96, ECHR 2000-XI) bei *Mandić ir Jović prieš Slovėniją* (Nr. 5774/10 ir 5985/10, 2011 m. spalio 20 d.)

68. 2016 m. gegužės 17 d. nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė priimti pareiškėjo kasacinį skundą, nes, teismo manymu, jis nekėlė teisės klausimų.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

69. Baudžiamajame kodekse bylai reikšmingu metu buvo nustatyta:

140 straipsnis. Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas

„1. Tas, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė žmogui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino,

baudžiamas viešaisiais darbais arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.

2. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje nurodytą veiką padarė mažamečiui arba kankindamas nukentėjusį asmenį,

baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų.

3. Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.“

150 straipsnis. Seksualinis prievartavimas

„1. Tas, kas tenkino lytinę aistrą su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle,

baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.

...

3. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko nepilnamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.

4. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko mažamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki trylikos metų.

5. Už šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. ...“

153 straipsnis. Mažamečio asmens tvirkkinimas

„Tas, kas tvirkina mažametį vaiką,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“

233 straipsnis. Poveikis liudytojui, nukentėjusiam asmeniui, ekspertui, specialistui ar vertėjui

„1. Tas, kas bet koku būdu siekė paveikti liudytoją, nukentėjusį asmenį, ekspertą, specialistą ar vertėją, kad šie ikiteisminio tyrimo metu, teisme arba Tarptautiniame baudžiamajame teisme ar kitoje tarptautinėje teisminėje institucijoje duotų melagingus parodymus, išvadas, paaiškinimus ar neteisingai išverstų, arba trukdė jiems pagal šaukimą atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą, į teismą arba į Tarptautinį baudžiamąjį teismą ar kitą tarptautinę teisminę instituciją,

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. ...“

248 straipsnis. Sąvokų išaiškinimas

„1. Artimieji giminaičiai yra tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai.

2. Nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai.“

309 straipsnis. Disponavimas pornografinio turinio dalykais

„...“

2. Tas, kas pagamino, įgijo, laikė, demonstravo, reklamavo, siūlė arba platino pornografinio turinio dalykus, kuriuose vaizduojamas vaikas arba asmuo pateikiamas kaip vaikas,

baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

...

4. Tas, kas demonstravo ar reklamavo pornografinio turinio dalykus, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. ...“

70. Remiantis Baudžiamojo proceso kodekso 178 straipsniu, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras turėjo teisę savo nuožiūra pasirinkti, kuriuos procesinius veiksmus, kaip, pvz., liudytojų apklausa, atlikti. Nors atlikti šiuos veiksmus prokuroro galėjo prašyti ir įtariamasis, tokį prašymą patenkinti prokurorui nebuvo būtina. Tačiau, atsisakius patenkinti prašymą, įtariamasis turėjo teisę paduoti skundą ikiteisminio tyrimo teisėjui, kurio sprendimas šiuo atveju yra galutinis.

71. Pagal Civilinį kodeksą tėvai privalo materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus (3.192 straipsnis). Jeigu nepilnamečio vaiko tėvai (ar vienas jų) nevykdo pareigos materialiai išlaikyti savo nepilnamečius vaikus, teismas išlaikymą priteisia pagal vieno iš tėvų ar vaiko globėjo (rūpintojo) arba valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos ieškinį.

72. Kalbant apie civilinę atsakomybę už žalą, Civilinio kodekso 6.272 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad žalą, atsiradusią dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto suėmimo kardomosios priemonės taikymo tvarka, neteisėto sulaikymo, neteisėto procesinės prievartos priemonių pritaikymo, atlygina valstybė visiškai, nepaisant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros pareigūnų ir teismo kaltės.

73. Civilinio proceso kodekse nustatyta, kad šalys turi pagrįsti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus, ir pateikti įrodymus. Jeigu pateiktų įrodymų neužtenka, teismas gali pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus. Paprastai įrodymų teismas savo iniciatyva nerenka (178 ir 179 straipsniai).

74. Suėmimo vykdymo įstatyme bylai reikšmingu laikotarpiu buvo nustatyta:

45 straipsnis. Suimtųjų sveikatos priežiūra

„1. Asmens sveikatos priežiūra tardymo izoliatoriuose organizuojama ir atliekama įstatymų nustatyta tvarka. Suimtiesiems turi būti užtikrintas tokios pat kokybės ir lygio gydymas kaip ir laisvėje esantiems asmenims.

2. Tardymo izoliatoriuose veikia asmens sveikatos priežiūros tarnybos. ...“

4. Suimtajam reikalinga būtinoji medicinos pagalba, kurią suteikti laisvės atėmimo vietų ligoninėje nėra galimybių, gali būti teikiama valstybės arba savivaldybių asmens sveikatos priežiūros įstaigose užtikrinant suimtojo apsaugą. ...“

III. BYLAI REIKŠMINGI EUROPOS IR TARPTAUTINĖS TEISĖS DOKUMENTAI

75. Bylai reikšmingi dokumentai apie poreikį apsaugoti nusikaltimų aukas, įskaitant vaikus, seksualinio pobūdžio nusikaltimų atveju pateikti *Vrončenko prieš Estiją*, Nr. 59632/09, §§ 39-44, 2013 m. liepos 18 d.

TEISĖ

I. TARIAMAS KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

76. Pareiškėjas skundėsi, kad jį sulaikydami pareigūnai atėmė iš jo akinius, kuriuos grąžino tik po penkių mėnesių. Jis teigė, kad dėl to patyrė orumą žeminantį elgesį ir pablogėjo jo rega. Pareiškėjas rėmėsi Konvencijos 3 straipsniu, kuriame nurodyta:

„Niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas.“

A. Šalių teiginiai

77. 2015 m. lapkričio 3 d. Teismui pateiktose pastabose Vyriausybė pažymėjo, kad civilinės bylos nagrinėjimas dėl pareiškėjo skundo, pateikto remiantis Konvencijos 3 straipsniu, tebevyko Vilniaus apygardos teisme. Toliau, atsakydama į pareiškėjo pastabas ir reikalavimus dėl teisingo atlyginimo, 2016 m. balandžio 5 d. pastabose Vyriausybė pažymėjo, kad pareiškėjo reikalavimą atlyginti žalą Vilniaus apygardos teismas atmetė (žr. šio sprendimo 66 punktą). Vyriausybė atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėjas turi teisę dėl minėto sprendimo paduoti kasacinį skundą ir kad to nepadarius būtų laikoma, jog pareiškėjas nepanaudojo visų vidaus teisinių gynybos priemonių. Atsakydama į Teismo prašymą pateikti naujausią informaciją, 2017 m. rugsėjo 4 d. Vyriausybė raštu informavo Teismą, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2016 m. gegužės 17 d. atmetė pareiškėjo kasacinį skundą.

78. Kita vertus, Vyriausybė pripažino, kad, remiantis Vilniaus apygardos teismo motyvais (žr. šio sprendimo 66 punktą), akiniai iš pareiškėjo atimti neteisėtai. Tačiau Vyriausybė laikėsi nuostatos, kad pareiškėjo skundas, pateiktas remiantis Konvencijos 3 straipsniu, buvo nepagrįstas, nes jam

sukelti nepatogumai nepasiekė minimalaus žiaurumo lygio, kad juos būtų galima laikyti „nežmonišku ar žeminančiu“ elgesiu.

79. Pareiškėjas su Vyriausybės argumentais nesutiko, teigdamas, be kita ko, kad gražinti jam akinius pareigūnų jis prašė dar 2011 m. ir kad vėlavimas tai padaryti buvo nepagrįstas.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumumas

80. Teismas visų pirma pažymėjo, kad, remiantis Konvencijos 3 straipsniu, pareiškėjo skundas dėl to, kad atėmus iš jo akinius jis patyrė kančią ir žeminantį elgesį, nukeliavo iki pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (žr. šio sprendimo 62, 64 ir 67 punktus). Taigi Teismas atmeta Vyriausybės pirminį prieštaravimą dėl priimtinumumo dėl to, kad pareiškėjas nepanaudojo visų vidaus teisinių gynimo priemonių (žr. šio sprendimo 77 punktą).

81. Teismas taip pat pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies (a) punkto požiūriu. Taip pat jis nėra nepriimtinas kokiu nors kitu pagrindu. Todėl jį reikia pripažinti priimtinu.

2. Esmė

82. Teismas pažymi, kad akiniai iš pareiškėjo atimti jį sulaikant 2011 m. lapkričio 23 d. (žr. šio sprendimo 20 ir 59 punktus). Vyriausybė pripažino, kad, remiantis nacionaliniais teisės aktais, akinių atėmimas buvo neteisėtas (žr. šio sprendimo 63, 66 ir 77 punktus). Tačiau vien tai automatiškai nereiškia, kad valdžios institucijos pažeidė Konvencijos 3 straipsnį. Teismas šiuo klausimu primena – tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Komisija yra anksčiau konstatavusi, kad kelios be akinių kardomojo kalnimo įstaigoje praleistos dienos nėra traktuotinos kaip netinkamas elgesys (žr. *A.K. prieš Nyderlandus*, Nr. 24774/94, 1995 m. balandžio 6 d.), ir Teismas nemato jokių priežasčių su tuo nesutikti. Taigi, jei akiniai būtų buvę greitai gražinti pareiškėjui, nebūtų iškilęs klausimas dėl 3 straipsnio (žr. *Slyusarev prieš Rusiją*, Nr. 60333/00, § 34, 2010 m. balandžio 20 d.).

83. Kitaip nei pirmiau nurodytoje byloje *A.K. prieš Nyderlandus*, pareiškėjas nagrinėjamoje byloje akinių neturėjo ilgiau nei keturis mėnesius (žr. šio sprendimo 59 ir 61 punktus). Nagrinėjant bylą vidaus teismuose pareiškėjas teigė, kad dėl to pablogėjo jo regėjimas. Tačiau apeliacinės instancijos teismas šį skundą atmetė kaip nepagrįstą mediciniais įrodymais (žr. šio sprendimo 62 ir 66 punktus). Nors byloje nesama jokių šių išvadą paneigiančių įrodymų, Teismas atkreipia dėmesį į faktą, kad Vilniaus apygardos teismas nedėjo jokių pastangų šiai aplinkybei nustatyti, pvz., paskirti oftalmologinę pareiškėjo apžiūrą, siekiant nustatyti, ar atsižvelgiant į

jo būklę pareiškėjui būtina nešioti akinius ir, jei taip, koks jo regos sutrikimo lygis (žr. šio sprendimo 66 punktą; taip pat žr. *Slyusarev*, minėta pirmiau, § 36). Teismo taip pat neįtikina ir apeliacinės instancijos teismo argumentas, kad „rašydamas smulkiai languotame popieriuje, smulkų savo raštą pareiškėjas sugebėjo sėkminga įterpti tarp eilučių“, nes neaišku, kiek laiko ir pastangų tai parašyti jam kainavo. Galiausiai, kaip nurodė pirmosios instancijos teismas, akinių atėmimas sukėlė pareiškėjui nepatogumų asmeniniame gyvenime, o tai savaime buvo trauminė patirtis ir „pažemino pareiškėjo žmogiškąjį orumą“ (žr. šio sprendimo 63 punktą; palyginimui ir sugretinimui žr. *Komarova prieš Ukrainą*, Nr. 13371/06, § 67, 2013 m. gegužės 16 d.). Teismas nemato jokių priežasčių manyti kitaip. Šiuo požiūriu Teismas primena, kad bet koks žmogiškojo orumo sutrikdymas prieštarauja pačiai Konvencijos esmei. Taigi, bet koks asmens žmogiškąjį orumą žeminantis teisėsaugos pareigūnų elgesys traktuotinas kaip Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas (žr., *mutatis mutandis*, *Bouyid prieš Belgiją* [DK], Nr. 23380/09, §§ 89 ir 101, ECHR 2015). Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta anksčiau, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjo situacija, ypač atsižvelgiant į jos ilgą trukmę, buvo pakankamai rimta, kad patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliuojamą sritį.

84. Vyriausybė pritarė Vilniaus apygardos teismo pozicijai, kad dėl minėtos situacijos atsakingas pats pareiškėjas (žr. šio sprendimo 66 ir 77 punktus). Teismas sutinka, kad sprendžiant, ar valdžios institucijos gali būti laikomos atsakingomis už elgesį, dėl kurio skundžiamasi, tam tikrais atvejais turi būti atsižvelgta ir į tariamo nukentėjusiojo elgesį. Paprastai 3 straipsnis draudžia netinkamą elgesį, nesvarbu, kokios aplinkybės ir koks nukentėjusiojo asmens elgesys (žr. *Labita prieš Italiją* [DK], Nr. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV). Vis dėlto, jei valdžios įstaigos nesuteikia kaliniui jam būtinos medicininės pagalbos, valstybė už tai atsakinga tampa tik tuo atveju, jei minėtas asmuo ėmėsi pagrįstų žingsnių tokiai pagalbai gauti (žr. *Valašinas prieš Lietuvą*, Nr. 44558/98, § 105, ECHR 2001-VIII ir *Knyazev prieš Rusiją*, Nr. 25948/05, § 103, 2007 m. lapkričio 8 d.). Taigi pareiškėjo elgesys nagrinėjamoje byloje yra svarbi aplinkybė, į kurią turėtų būti atsižvelgta greta kitų svarbių veiksnių.

85. Remiantis nagrinėjamos bylos medžiaga, nors Vilniaus apygardos teismas konstatavo, kad pareiškėjas nebuvo aktyvus, darytina priešinga išvada. Iš tikrųjų apie situaciją dėl akinių pareiškėjas laiške Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui užsiminė dar 2011 m. lapkričio mėn. ir atitinkamas raštas 2012 m. sausio 2 d. pasiekė už ikiteisminį tyrimą atsakingą Kauno apygardos prokuratūrą. Atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjo prašymas iš valdžios institucijų reikalavo imtis veiksmų iš karto, kai apie tai joms buvo pranešta (žr., *mutatis mutandis*, *Aksoy prieš Turkiją*, 1996 m. gruodžio 18 d., § 56, *Reports of Judgements and Decisions*, 1996-VI; taip pat žr. *Slyusarev*, minėta pirmiau, § 41). Gavęs pareiškėjo raštą, prokuroras į jį atsakė tik po trijų savaičių, informuodamas pareiškėją, kad jo

nurodytą problemą išspręst ikiteisminio tyrimo pareigūnė (žr. šio sprendimo 60 punktą). Sprendžiant iš to, kad pareiškėjui prašymą teko pakartoti, valdžios institucijos jokių veiksmų nesiėmė. Akiniai pareiškėjui galiausiai grąžinti tik 2012 m. balandžio 20 d. (žr. šio sprendimo 61 punktą). Atsižvelgdamas į tai, kas nurodyta, Teismas nesutinka, kad pareiškėjas elgėsi pasyviai.

86. Teismas nesutinka ir su Vilniaus apygardos teismo argumentu, kad pareiškėjas turėjo galimybę prašyti oftalmologo apžiūros, jei manė, kad jam reikia akinių. Teismas atkreipia dėmesį, kad nagrinėjamos bylos aplinkybės skiriasi nuo bylos *Slyusarev prieš Rusiją* (nurodyta aukščiau, §§ 7 ir 42), nes pono Šliusarevo akiniai buvo iš dalies sulūžę ir dėl to valdžios institucijos turėjo jam parūpinti naujus. O nagrinėjamos bylos atveju, kadangi pareiškėjas akinius jau turėjo, būtų užtekę institucijoms juos tiesiog grąžinti pareiškėjui. Taigi nagrinėjamos bylos atveju reikalavimas, kad pareiškėjui būtų atliktas medicininis patikrinimas, kuris, pareiškėjo teigimu, Kauno kardomojo kalnimo įstaigoje nebuvo galimas, o Vyriausybė to ir neginčijo, todėl jis galimai būtų patyręs išlaidų išigyjant naujus akinius, buvo visiškai nebūtinasis.

87. Šiomis aplinkybėmis Teismas konstatuoja, kad elgesys, kuriuo pareiškėjas skundėsi, priskirtinas valdžios institucijoms. Atsižvelgdamas į nagrinėjamos bylos atveju patirtos kančios laipsnį ir visų pirma jo trukmę bei valdžios institucijų abejingumą pareiškėjo prašymams grąžinti akinius, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjas patyrė žeminantį elgesį.

Todėl darytina išvada, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis.

II. I. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

88. Pareiškėjas skundėsi dėl tariamai pažeistos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, *inter alia*, neužtikrinus jam galimybės iškviesti gynybos liudytojų ir apklausti kaltinimo liudytojus. Pareiškėjas rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi ir 3 dalies d punktu, kuriuose, kiek šiuo atveju aktualu, nurodyta:

„1. Kai yra sprendžiamas... jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas. ...

3. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi mažiausiai šias teises:

...

pats apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir, kad gynybos liudytojai būtų iškviesti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; ...“

A. Šalių teiginiai

1. Pareiškėjas

89. Pareiškėjas teigė, kad jam nebuvo užtikrinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, taip pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį ir 3 dalies d punktą. Jis atkreipė dėmesį, kad prokuroras atmetė labai daug jo prašymų atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, siekiant surinkti objektyvius įrodymus jo nekaltumui pagrįsti. Pareiškėjas taip pat buvo nepatenkintas tuo, kad nacionaliniai teismai atsisakė iškviesti ir apklausti jo nurodytus gynybos liudytojus.

90. Pareiškėjas taip pat buvo nepatenkintas aplinkybe, kad ikiteisminio tyrimo metu jam nebuvo suteikta galimybė dalyvauti akistatoje su V. K. Situaciją dar labiau pablogino tai, kad nagrinėjant bylą jam nebuvo leista apklausti V. K. kryžminės apklausos būdu. Pasak jo, valdžios pareigūnų pastangos nustatyti V. K. gyvenamąją vietą ir iškviesti ją liudyti buvo nepakankamos. Pareiškėjas taip pat atkakliai tvirtino, kad jis buvo nuteistas remiantis Ra. K. ir Ro. K. parodymais, kurie buvo neįtikimi ir visų svarbiausia paveikti V. K. Pareiškėjas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad valdžios institucijos atsisakė apklausti vaikus iš naujo po to, kai V. K. juos paliko vaikų namuose ir kai, jo nuomone, jų parodymai galėjo būti objektyvūs. Jis prisipažino, kad „bausdavo“ vaikus fiziškai, tačiau teigė, kad tai darė tik norėdamas juos sudrausminti, ir tvirtino, kad niekada nėra naudojęs prieš juos seksualinio smurto. Pareiškėjo nuomone, vaikų parodymus nacionaliniai teismai dėl to suprato klaidingai. Negera to, pareiškėjui taip ir nebuvo suteikta reali galimybė ginčyti šiuos įrodymus. Todėl, pasak pareiškėjo, procese nebuvo užtikrintas rungimosi principas.

2. Vyriausybė

91. Vyriausybė visų pirma pažymėjo, kad baudžiamojo proceso metu pareiškėjas turėjo galimybę pasinaudoti savo teise prašyti, kad būtų iškviesti ir apklausti tam tikri liudytojai. Tokius prašymus jis esą pateikė tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek nagrinėjant jo bylą dviejų instancijų teismuose. Dalį pareiškėjo prašymų ikiteisminio tyrimo teisėjas ir dviejų instancijų teismai atmetė dėl pagrįstų priežasčių, t. y., kadangi atitinkami asmenys (mokytojos, gydytojai, kaimynai ir pareiškėjo bendradarbiai) nebuvo kaip nors susiję su pareiškėjui pareikštais kaltinimais. Konkrečiai pareiškėjas buvo įtariamas savo vaikų seksualiniu prievartavimu, kuris truko pakankamai ilgai. Nesant tiesioginių liudytojų, minėti asmenys negalėjo patvirtinti, kad pareiškėjas niekuomet su vaikais nelikdavo vienas ir dėl to negalėjo atlikti veiksmų, kuriais įtariamas. Nepaisant to, Vyriausybė atkreipė dėmesį, kad prokuroras arba teismai dalį pareiškėjo prašymų iškviesti ir apklausti tam tikrus liudytojus patenkino, o remiantis tuo galima daryti išvadą, kad valdžios institucijos nesielgė savavališkai (žr. šio sprendimo 36 punktą). Pareiškėjo

teisė savo nuožiūra iškviesti bet kurį liudytoją nebuvo absoliuti. Be to, jis taip pat privalėjo įrodyti, kad liudytojų, kuriuos jis norėjo iškviesti ir apklausti, parodymai, būtini siekiant nustatyti nagrinėjamai bylai reikšmingas aplinkybes, tačiau pareiškėjas to nepadarė (pareiškėjo situaciją Vyriausybė palygino su atveju, išnagrinėtu byloje *Perna prieš Italiją* [DK], Nr. 48898/99, § 29, EŽTT 2003-V).

92. Kalbėdama apie pareiškėjo nusiskundimą, kad jam nebuvo leista iškviesti ir apklausti V. K., Vyriausybė pripažino, kad pareiškėjas iš tiesų neturėjo galimybės apklausti ją teisme kryžminės apklausos būdu. Tačiau Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad, nepaisant to, pareiškėjo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą buvo užtikrinta. Visų pirma, nepaisant to, kad pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismai ėmėsi visų įmanomų priemonių iškviesti V. K. ir gauti jos parodymus posėdžio metu, nustatyti jos gyvenamąją vietą buvo neįmanoma. Antra, pasak Vyriausybės, V. K. nedalyvavo teismo posėdžiuose dėl pateisinamų priežasčių, nes ikiteisminio tyrimo metu davė aiškiai suprasti pareiškėjo bijanti (šiuo tikslu Vyriausybė rėmėsi *Al-Khawaja ir Tahery prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 26766/05 ir 22228/06, § 123, EŽTT 2011). Trečia, priešingai, nei pareiškėjas tvirtina, jo apkaltinamasis nuosprendis buvo grindžiamas ne V. K. pirminiais pareiškimais ikiteisminio tyrimo pareigūnui nuo 2011 m. liepos mėn. iki 2012 m. vasario mėn., o tokiais įrodymais, kaip nukentėjusiųjų Ra. K. ir Ro. K. bei liudytojų duotais parodymais ir teismo psichiatrijos ekspertizės išvadomis (žr. šio sprendimo 10 ir 12 punktus). Čia Vyriausybė taip pat atkreipė dėmesį, kad, kaip pažymėjo Lietuvos apeliacinis teismas, nei ikiteisminio tyrimo pareigūno atliktoje berniukų apžiūroje, nei teismo ekspertams atliekant jų apklausą V. K. nedalyvavo. Dėl to ji negalėjo daryti įtakos vaikų parodymams, kuriais buvo grindžiamas pareiškėjo apkaltinamasis nuosprendis. Tokią galimybę, kad V. K. darė poveikį vaikų parodymams, nacionaliniai teismai aiškiai atmetė (žr. šio sprendimo 37 ir 51 punktus).

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumas

93. Teismas konstatuoja, kad pareiškėjo skundas dėl teisingo baudžiamosios bylos nagrinėjimo, įskaitant jo teisę užtikrinti liudytojų dalyvavimą ir apklausti V. K. kryžminės apklausos būdu, nėra akivaizdžiai nepagrįstas Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punkto požiūriu. Taip pat jis nėra nepriimtinas kokiu nors kitu pagrindu. Todėl jį reikia pripažinti priimtiniu.

2. *Esmė*

(a) Bendrieji principai

94. Teismas dar kartą primena, kad Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkte nurodytos garantijos yra to paties straipsnio 1 dalyje numatytos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą sudedamieji elementai, į kuriuos turi būti atsižvelgiama kiekvieną kartą vertinant bylos nagrinėjimo teisingumą. Pagrindinė Teismo užduotis, susijusi su 6 straipsnio 1 dalimi, yra įvertinti baudžiamojo proceso teisingumą, vertinant jį kaip visumą (žr. *Schatschaschwili prieš Vokietiją* [DK], Nr. 9154/10, § 101, 2015 m. gruodžio 15 d. ir *Taxquet prieš Belgiją* [DK], Nr. 926/05, § 84, 2010 m. lapkričio 16 d., ir juose paminėtas nuorodas). Atlikdamas šį vertinimą Teismas įvertina procesą kaip visumą, atsižvelgdamas tiek į teisę į gynybą, tiek į viešąjį ir nukentėjusio (-s) interesą, kad už padarytą nusikaltimą būtų paskirta tinkama bausmė (žr. *Schatschaschwili*, minėta pirmiau, § 101 ir *Gäfgen prieš Vokietiją* [DK], Nr. 22978/05, § 175, ECHR 2010), o prireikus ir į liudytojų teises (žr., be kitų, *Al-Khawaja ir Tahery*, minėta pirmiau, § 118). Šiuo atveju taip pat verta pažymėti, kad įrodymų priimtinumą reglamentuoja nacionalinė teisė ir nacionaliniai teismai, o vienintelė Teismo užduotis yra nustatyti, ar byla buvo nagrinėjama teisingai (žr. *Gäfgen*, minėta pirmiau, § 162, ir jame paminėtas nuorodas).

95. *Al-Khawaja ir Tahery prieš Jungtinę Karalystę*, nurodyta anksčiau, 119-147 punktuose, Didžioji kolegija išaiškino principus, kurie taikomi, kai liudytojas nedalyvauja bylą nagrinėjant viešai. Šiuos principus galima apibendrinti taip:

(i) visų pirma Teismas turi įvertinti, ar buvo svarbių priešasčių nedalyvavusio teismo posėdyje liudytojo parodymus pripažinti įrodymais, nes paprastai liudytojai parodymus privalo duoti teismo posėdyje ir turi būti imtasi visų pagrįstų pastangų, siekiant užtikrinti jų dalyvavimą;

(ii) dažniausiai kaip svarbios nedalyvavimo priežastys nurodoma, kaip ir byloje *Al-Khawaja ir Tahery* (cituota pirmiau), yra liudytojo mirtis ar galimo keršto baimė. Tačiau esama ir daugiau svarbių priešasčių liudytojams nedalyvauti teismo posėdyje;

(iii) liudytojo parodymai, gauti jo neapklausus jokioje ankstesnėje proceso stadijoje ir lyginami su parodymais, kurie duodami tiesiogiai nagrinėjant bylą teisme, laikytini *ultima ratio* priemone;

(iv) teismo posėdyje nedalyvavusių liudytojų parodymai, kurie pripažįstami leistiniais, sudaro kliūtis kaltinamajam, kuriam baudžiamojo proceso metu turi būti suteikta veiksminga galimybė ginčyti jo nenaudai pateiktus įrodymus. Kaltinamajam turi būti užtikrinta galimybė patikrinti liudytojo patikimumą ir įsitikinti jo parodymų tikrumu, kaltinamajam dalyvaujant tuo metu, kai liudytojas duoda parodymus, arba vėlesnėje proceso stadijoje;

(v) remiantis „vienintelių arba lemiamų įrodymų taisykle“, jei kaltinamojo atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis grindžiamas vien tik arba lemiamą apimtimi parodymais liudytojo, kurio kaltinamasis negalėjo apklausti viso proceso metu, laikoma, kad jo teisė į gynybą buvo nepagrįstai apribota;

(vi) šiame kontekste žodis „lemiami“ turėtų būti aiškinamas siaurai, nurodant įrodymus, kurių reikšmingumas ar svarba gali nulemti bylos baigtį. Jei nepatikrintų liudytojų parodymai grindžiami kitais juos patvirtinančiais įrodymais, tai, ar jie bus pripažinti lemiamais, priklausys nuo juos patvirtinančių įrodymų svarumo – kuo svaresni kiti inkriminuojantys įrodymai, tuo mažesnė tikimybė, kad posėdyje nedalyvavusio liudytojo parodymai bus traktuojami kaip lemiami;

(vii) tačiau kadangi Konvencijos 6 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama teisės į teisingą bylos nagrinėjimą kontekste, vertinant procesą kaip visumą, vienintelių arba lemiamų įrodymų taisyklė turi būti taikoma lanksčiai;

(viii) konkrečiai tuo atveju, jei ne teisme duoti parodymai yra vieninteliai arba lemiami prieš kaltinamąjį turimi įrodymai, jų pripažinimas įrodymais nėra automatiškai traktuotinas kaip 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas. Todėl, jei apkaltinamasis nuosprendis grindžiamas vien tik arba daugiausia posėdyje nedalyvavusių liudytojų parodymais, Teismas privalo kuo kruopščiau patikrinti procesą. Atsižvelgiant į pavojų, kylantį pripažįstant tokius parodymus leistiniais, itin svarbu pasvarstyti ir atsakyti į klausimą, ar yra pakankamų kompensavimo veiksnių, įskaitant ir procesines garantijas. Kiekvienos bylos atveju būtina įvertinti, ar yra pakankamų kompensavimo veiksnių, įskaitant priemones, leidžiančias teisingai ir tinkamai įvertinti tokių parodymų patikimumą. Taigi apkaltinamąjį nuosprendį grįsti tokiais parodymais leidžiama tik tuo atveju, jei minėti parodymai, atsižvelgiant į jų svarbą, byloje yra pakankamai patikimi.

96. Minėti principai buvo išsamiau apibrėžti anksčiau nurodyto sprendimo *Schatschaschwili prieš Vokietiją* 111–131 punktuose, kuriuose Didžioji kolegija patvirtino, kad svarbių priežasčių liudytojui nedalyvauti posėdyje nebuvimas savaime neįrodo, kad procesas neteisingas, tačiau yra itin svarbus veiksnys, į kurį būtina atsižvelgti vertinant proceso teisingumą kaip visumą ir kuris gali nulemti, kad galiausiai bus konstatuotas 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies d punkto pažeidimas. Be to, atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė Teismo užduotis buvo nuspręsti, ar procesas teisingas, vertinant jį kaip visumą, todėl nustatyti, ar buvo pakankamai atsvaros veiksnių, Teismas turėtų ne tik byloje, kuriose apkaltinamasis nuosprendis buvo grindžiamas vien tik ar lemiamą apimtimi teismo procese nedalyvavusio liudytojo parodymais, bet ir byloje, kuriose Teismas nenustatė, ar atitinkami parodymai yra vieninteliai arba lemiami, tačiau konstatavo, kad jie buvo pakankamai reikšmingi ir jų panaudojimas galėjo sudaryti kliūtį gynybai. Atsvaros veiksnių, reikalingų tam, kad bylos nagrinėjimas būtų laikomas teisingu, mastas priklauso nuo posėdyje nedalyvavusio liudytojo parodymų

svarumo. Kuo tokie parodymai svarbesni, tuo svaresni turi būti ir atsvaros veiksniai (žr. *Seton prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 55287/10, § 59, 2016 m. kovo 31 d.).

97. Teismas taip pat privalo atsižvelgti ir į seksualinio pobūdžio bylų ypatumus. Tokios bylos nukentėjusiųjų dažnai vertinamos kaip sunkūs išbandymai, ypač tais atvejais, kai jiems tenka be jų noro susidurti su kaltinamuoju. Su nepilnamečiais asmenimis susijusiose bylose šie ypatumai įgyja dar didesnės svarbos. Tokiais atvejais vertinant, ar kaltinamojo byla buvo išnagrinėta teisingai, būtina atsižvelgti į tariamo nukentėjusiojo teisę į privataus gyvenimo gerbimą. Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, Teismas pripažįsta, kad baudžiamosiose bylose, susijusiose su seksualiniu prievartavimu, gali būti imamasi tam tikrų priemonių nukentėjusiajam apsaugoti, jei tokios priemonės yra suderinamos su galimybe tinkamai ir veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą (žr. *Aigner prieš Austriją*, Nr. 28328/03, § 37, 2012 m. gegužės 10 d., ir jame paminėtas nuorodas). Siekiant tinkamai užtikrinti teisę į gynybą, gali būti reikalaujama, kad teisminės institucijos imtųsi priemonių, kompensuojančių gynybai sudarytas kliūtis (žr. *S.N. prieš Švediją*, Nr. 34209/96, § 47, ECHR 2002-V ir *A.S. prieš Suomiją*, Nr. 40156/07, § 55, 2010 m. rugsėjo 28 d.).

(b) Principų taikymas šioje byloje

98. Teismas toliau nagrinės, ar pagrįstai atmestas pareiškėjo prašymas apklausti Ra. K. ir Ro. K. bei jų motiną V. K. kryžminės apklausos būdu, ar minėtų asmenų duoti parodymai buvo vieninteliai arba lemiami parodymai, kuriais buvo grindžiamas pareiškėjo atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir ar buvo pakankamų atsvaros veiksnių, įskaitant stiprias procesines garantijas, leidžiančias teisingai ir tinkamai įvertinti tokių parodymų patikimumą (žr. *Vronchenko prieš Estiją*, Nr. 59632/09, § 57, 2013 m. liepos 18 d. ir taip pat jame nurodytą teismų praktiką).

(i). Dėl to, ar buvo svarbi priežastis Ra. K., Ro. K. ir V. K. nedalyvauti ir ar jų parodymai buvo „vieninteliai arba lemiantys“

99. Teismas pažymi, kad pareiškėjui iškeltoje baudžiamojoje byloje jis buvo apkaltintas kartu su juo gyvenusių Ra. K. ir Ro. K., vienas kurių – jo biologinis sūnus, o kitam suteikta jo pavardė, seksualiniu prievartavimu. Policijos nuovadoje abu berniukus prokuroro nurodymu apklausė psichologas (žr. šio sprendimo 17 punktą). Po to, teisėjui paskyrus berniukų teismo psichologinę ekspertizę, juos taip pat apklausė psichologas ir psichiatras (žr. šio sprendimo 19 punktą). Remiantis jų pateiktomis išvadomis, dalyvauti atliekant tolesnius ikiteisminio tyrimo veiksmus ar kryžminėse apklausose per teismo posėdžius berniukams (kiek tai susiję su jų psichologine sveikata) buvo saugu (žr. šio sprendimo 19 punktą). Prokuroras vėliau atmetė pareiškėjo prašymą surengti jo ir jo vaikų akistatą, nes, prokuroro nuomone, tokia akistata galėjo juos traumuoti (žr. šio

sprendimo 27 punktą). Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, Teismas primena, kad už pasikėsinimą daryti poveikį Ra. K. ir Ro. K. ir naudoti prieš juos fizinį smurtą pareiškėjas jau buvo teistas 2011 m. (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus). Atsižvelgdamas į tai, kad reikia imtis konkrečių priemonių siekiant apsaugoti nukentėjusiuosius seksualinio pobūdžio baudžiamosiose bylose, ypač bylose, susijusiose su nepilnamečiais (žr. *N. prieš Švediją*, minėta pirmiau, § 47), Teismas sutinka, kad šioje byloje buvo rimtų priežasčių neleisti pareiškėjui apklausti Ra. K. ir Ro. K. kryžminės apklausos būdu, tačiau jų ikiteisminio tyrimo metu duoti parodymai galėjo būti laikomi įrodymais (žr. *Aigner*, minėta pirmiau, §§ 38–39 ir *Vronchenko*, minėta pirmiau, § 58).

100. Teismas mano, be to, Vyriausybė to ir neginčijo, kad Ra. K. ir Ro. K. duoti parodymai buvo lemiami įrodymai, kuriais buvo grindžiami nacionalinių teismų pareiškėjo atžvilgiu priimti apkaltinamieji nuosprendžiai. Toliau nagrinėdamas Teismas atsižvelgia į šias aplinkybes. Atliekant ikiteisminį tyrimą, Ra. K. ir Ro. K. buvo apklausti du kartus – 2011 m. rugpjūčio 22 d. ir 2011 m. rudenį (žr. šio sprendimo 17 ir 19 punktus). Teismas pažymi, kad atvesti berniukus į pirmąją apklausą valdžios pareigūnai įpareigojo jų motiną, kuri juos į šią apklausą palydėjo (žr. šio sprendimo 10, 16 ir 17 punktus). Teismas atkreipia dėmesį, kad per ginčijamą 2011 m. rugpjūčio 22 d. apklausą vienas iš berniukų, Ro. K., kuriam tuo metu buvo septyneri metai, ne tik naudojo tokias teises sąvokas kaip „melagingi parodymai“, bet ir atvirai teigė, kad jeigu jis tylės, jo motina gali atsidurti kalėjime (žr. šio sprendimo 17 punktą). Dėl to Teismas laikosi nuomonės, kad nors V. K. berniukų greičiausiai nemokė, ką sakyti, pareiškėjo argumentas, kad jos parodymai buvo reikšmingi šioje baudžiamosioje byloje ir dėl to V. K. turėjo būti teisme apklausta kryžminės apklausos būdu, nėra absurdiškas. Taip pat reikia pažymėti ir tai, kad analogiškos nuomonės iš pradžių laikėsi ne tik pareiškėjo prašymą iškviešti V. K. patenkinęs apygardos teismas, bet ir prokuroras bei Lietuvos apeliacinis teismas, konstatavęs būtinybę įrodymus dalyvaujant V. K. išnagrinėti iš naujo (žr. šio sprendimo 34 ir 43 punktus).

101. Vyriausybė primygtinai tvirtino, kad V. K. bijojo atvykti į teismą ir duoti parodymus, nes, kaip buvo nustatyta, pareiškėjas praeityje prieš ją smurtavo. Atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjas yra anksčiau teistas už bandymą paveikti V. K. kaip liudytoją (žr. šio sprendimo 8 ir 9 punktus), ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui V. K. duotus parodymus (žr. šio sprendimo 21 punktą), Teismas negali atmesti šio argumento kaip neįtikimo. Šiaip ar taip, Teismas pažymi, kad spręsdamas, ar toliau nagrinėti bylą V. K. nedalyvaujant, Lietuvos apeliacinis teismas šiais argumentais nesinaudojo (palyginimui žr. *Al-Khawaja ir Tahery*, minėta pirmiau, § 124). Kaip matyti, šiuo atveju Lietuvos apeliaciniame teisme pakako vien fakto, kad neįmanoma nustatyti V. K. gyvenamosios vietos (žr. šio sprendimo 49 punktą). Atsižvelgdamas į susidariusią situaciją, Teismas primena savo praktiką, kad nacionalinių teismų nesugebėjimas nustatyti liudytojo buvimo vietos pats

savaime nėra pakankamas siekiant atitikties 6 straipsnio 3 dalies d punkto reikalavimams (žr. *Schatschaschwili*, minėta pirmiau, §§ 117 ir 119–121, ir jame paminėtas nuorodas). Nagrinėjamos bylos atveju Teismas taip pat pažymi, kad nors V. K. ir slapstėsi, ji toliau gavo motinystės išmokas, taip palaikydama tam tikrą ryšį su valstybės institucijomis (žr. šio sprendimo 46 punktą). Todėl Teismas laikosi nuomonės, kad valstybės institucijos galėjo įdėti daugiau pastangų jos buvimo vietai nustatyti (žr., *mutatis mutandis*, *Seton*, minėta pirmiau, § 61 *pabaigoje*).

(ii). *Dėl to, ar egzistavo pakankami „atsvaros veiksniai“*

102. Atsižvelgdamas į Ra. K. ir Ro. K., kurių pareiškėjas dėl pagrįstų priekasčių apklausti negalėjo, parodymų svarbą, Teismas privalo nustatyti, ar ši pastarajam nesuteikta galimybė buvo atsverta kitais būdais, siekiant užtikrinti pareiškėjo teisę į gynybą. Teismas pažymi, kad Lietuvos apeliacinis teismas iš esmės atmetė visus pareiškėjo prašymus, pvz., prašymą į teismą iškviešti vaikų apklausą atlikusius ekspertus; prašymą pareikalauti ankstesnės pareiškėjui iškeltos baudžiamosios bylos medžiagos, susijusios su jo elgesiu 2009 m., kai šis buvo apkaltintas vaikų seksualiniu prievartavimu; prašymą prie jo bylos medžiagos pridėti vaikų teisių apsaugos tarnybos pateiktus dokumentus; ir prašymą, kad Lietuvos apeliacinis teismas išnagrinėtų teismo dokumentus, įrodančius, kad V. K. elgėsi nesąžiningai (žr. šio sprendimo 41, 44 ir 45 punktų pabaigą). Dėl pastarojo klausimo Teismas nėra pasirengęs visiškai pritarti Lietuvos apeliacinio teismo nuomonei, kad V. K. asmenybės bruožai buvo akivaizdžiai nesusiję su pareiškėjui iškelta baudžiamąja byla (žr. šio sprendimo 44 punktą). Teismas taip pat pažymi, kad ikiteisminio tyrimo metu nebuvo pateikta jokių Ra. K. ir Ro. K. teiginius patvirtinančių įrodymų (palyginimui žr. *Al-Khawaja ir Tahery*, minėta pirmiau, § 165 ir *Rosin prieš Estiją*, Nr. 26540/08, §§ 61 ir 62, 2013 m. gruodžio 19 d.). Kalbėdamas apie ekspertus, Teismas pažymi, kad šioje byloje, kitaip, nei byloje *D. T. prieš Nyderlandus*, vaikų apklausą atlikę ekspertai savo nuomonę pareiškė raštu, tačiau teismo posėdžio metu apklausiami nebuvo (palyginimui žr. *D.T. prieš Nyderlandus*, Nr. 25307/10, § 51, 2013 m. balandžio 2 d.). Visų pirma, atsižvelgdamas, viena vertus, į pareiškėjo teisę į gynybą, taip pat į jam gresiančią ilgą laisvės atėmimo bausmę, o antra vertus, – į tai, kad pareiškėjo pirmiau nurodytų prašymų patenkinimas nebūtų turėjęs jokių pasekmių vaikams, Teismas konstatuoja, kad tyrimą atlikusios institucijos ir teismai privalėjo tinkamai atsižvelgti į pareiškėjo teisę į gynybą (žr., *mutatis mutandis*, *Rosin*, minėta pirmiau, § 62), ypač turint galvoje, kad jo tariamai padaryto nusikaltimo nė vienas iš liudytojų tiesiogiai nematė.

103. Teismas taip pat atsižvelgia į tai, kad nors keli kiti liudytojai parodymus davė ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar buvo apklausti teismo posėdžiuose, o pareiškėjas turėjo galimybę pateikti jiems klausimų, šie parodymai patvirtino berniukų parodymus tik netiesiogiai. Minėtų kitų posėdžiuose apklaustų liudytojų parodymai buvo susiję su tuo, ką jiems

pasakė patys berniukai, arba nurodė bendro pobūdžio teiginius apie berniukų elgesį (žr. šio sprendimo 14 punktą; taip pat žr. *Vronchenko*, § 59, minėta pirmiau). Nors Z. S. ir V. F. liudijo, kad berniukai joms papasakojo, jog prieš dvejus metus pareiškėjas prieš juos panaudojo seksualinę prievartą, kiti liudytojai, pvz., jų mokyklos mokytoja ir socialiniai darbuotojai, teigė vaikų elgesyje nepastebėję nieko keisto ar susijusio su seksu (žr. šio sprendimo 15 ir 36 punktus).

104. Remdamasis tuo, kas išdėstyta, Teismas daro išvadą, kad šiuo atveju nebuvo tokių atsvaros veiksnių, kurie leistų teisingai ir tinkamai įvertinti Ra. K. ir Ro. K. parodymų patikimumą.

(iii). *Išvada*

105. Teismas pripažįsta, kad Konvencijos 6 straipsnio požiūriu baudžiamasis procesas privalo būti organizuojamas taip, kad būtų apsaugoti labai jaunų nukentėjusiųjų interesai, ypač seksualinio pobūdžio bylose (žr. *A.S. prieš Suomiją*, minėta pirmiau, § 68). Vis dėlto Teismas padarė išvadą, kad atsižvelgiant į tai, jog pareiškėjo vaikų parodymai buvo naudojami kaip vieninteliai tiesioginiai įrodymai, kurių pagrindu pareiškėjo atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis, nesuteikiant jam realios galimybės įsitikinti minėtų parodymų patikimumu, pareiškėjo teisė į gynybą buvo apribota ir dėl to bylos procesas neatitiko teisingo bylos nagrinėjimo reikalavimų.

106. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis ir 3 dalies d punktas.

III. A. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

107. Konvencijos 41 straipsnis nustato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir, jeigu Aukščiausios Susitariančios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, prireikus, Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

108. Pareiškėjas prašė priteisti jam 150 000 eurų atlyginti turtinei žalai, kurią jis tariamai patyrė dėl to, kad jį nuteisus pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnį jis prarado butą, nes negalėjo sumokėti skolos bankui, ir dėl to, kad jam buvo priteistas vaikų išlaikymas. Taip pat pareiškėjas reikalavo atlyginti 700 000 eurų neturtinę žalą, kurią jis tariamai patyrė dėl to, kad buvo priverstas kurį laiką gyventi be akinių, taip pat dėl to, kad teismo procesas nebuvo teisingas, ir dėl to, kad jo nuteisimas sukėlė jam didelę neviltį ir sugriovė jo gyvenimą.

109. Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad pareiškėjas nesugebėjo įrodyti priežastinio ryšio tarp jo tariamai patirtos turtinės žalos ir Konvencijos

pažeidimo. Taigi jo pateiktas reikalavimas atlyginti turtinę žalą, kurią pareiškėjas patyrė praradęs butą, yra atmetinas kaip nepagrįstas įrodymais. Vyriausybė taip pat nurodė, kad reikalavimas atlyginti neturtinę žalą yra visiškai nepagrįstas ir pernelyg didelis.

110. Šiuo atveju Teismas nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies d punkto pažeidimą dėl to, kad Lietuvos Respublikos valdžios institucijos neužtikrino teisingo pareiškėjo bylos nagrinėjimo. Šiaip ar taip, Teismas nespėlios, ar nesant Konvencijos pažeidimo bylos nagrinėjimo rezultatas būtų buvęs kitoks (žr. *Papadakis prieš Makedonijos Respubliką (buvusi Jugoslavija)*, Nr. 50254/07, § 111, 2013 m. vasario 26 d.). Tačiau Teismas nemano, kad yra tinkama atlyginti pareiškėjui tariamai patirtą turtinę žalą, nes priežastinis ryšys tarp konstatuoto pažeidimo ir tariamo poveikio jo nuosavybės teisėms taip ir nebuvo nustatytas. Tokiomis aplinkybėmis Teismas dėl šio reikalavimo turtinės žalos nepriteisia.

111. Dėl pareiškėjo reikalavimo atlyginti neturtinę žalą Teismas dar kartą pakartoja konstatavęs Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies ir 3 dalies d punkto pažeidimą. Teismas laikosi nuomonės, kad pareiškėjas patyrė baimę ir nerimą, kurių vien Konvencijos pažeidimo pripažinimas šio sprendimo kontekste neatlygins. Vadovaudamasis teisingumo pagrindais, Teismas pareiškėjui priteisia 13 000 eurų neturtinei žalai atlyginti.

B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

112. Pareiškėjas taip pat reikalavo priteisti 600 eurų Teisme patirtoms pašto, popieriaus, rašymo priemonių ir kopijavimo paslaugų įsigijimo išlaidoms atlyginti.

113. Vyriausybė prašė Teismo šį reikalavimą atmesti, nes jis nebuvo pagrįstas jokiais patvirtinančiais dokumentais, pvz., kvitais ar sąskaitomis faktūromis.

114. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimas pareiškėjui priteisiamas tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos iš tikrųjų patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, nesant jokių pareiškėjo reikalavimą pagrindžiančių dokumentų, Teismas atmeta reikalavimą priteisti bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimą.

C. Palūkanų norma

115. Teismas mano, kad palūkanų norma turi būti skaičiuojama pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

1. Vienbalsiai *skelbia* peticiją priimtina;
2. Vienbalsiai *nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis;
3. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*, kad buvo pažeisti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis ir 3 dalies d punktas;
4. Šešiais balsais prieš vieną *nusprendžia*, kad:
 - (a) atsakovė valstybė per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi pareiškėjui sumokėti 13 000 (trylika tūkstančių) eurų ir bet kokius taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;
 - (b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant tris procentus;
5. *Atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2018 m. birželio 12 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Andrea Tamietti
Kanclerio pavaduotoja

Ganna Yudkivska
Pirmininkė

Remiantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedama teisėjo Vincent A. De Gaetano atskiroji nuomonė.

G.Y.
A.N.T.

ATSKIROJI IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJO DE GAETANO NUOMONĖ

1. Gaila, tačiau negaliu sutikti su savo kolegomis, kad šios bylos atveju buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (rezoliucinės dalies 3 punktu, taip pat iš to kylančiu nesutikimu su 4 punkte nurodytu priteistu kompensacijos už neturtinę žalą dydžiu).

2. Mano skepticizmas dėl byloje *Al-Khawaja ir Tahery prieš Jungtinę Karalystę* ([DK], Nr. 26766/05 ir 22228/06, ECHR 2011) nustatytų principų naudingumo yra išsakytas atskirose nuomonėse, kurias pareiškiau bylose *Fafrowicz prieš Lenkiją*, Nr. 43609/07, 2012 m. balandžio 17 d.; *Kostecki prieš Lenkiją*, Nr. 14932/09, 2013 m. birželio 4 d.; *Scholer prieš Vokietiją*, Nr. 14212/10, 2014 m. gruodžio 18 d.; ir *Denivar prieš Slovėniją*, Nr. 28621/15, 2018 m. kovo 22 d. Šio skepticizmo nesušvelnino ir *Schatschaschwili prieš Vokietiją* ([DK], Nr. 9154/10, ECHR 2015).

3. Nagrinėjamos bylos atveju pagrindiniai (galima sakyti – lemiami) įrodymai buvo ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti berniukų parodymai. Jų apklausa taip pat buvo užfiksuota darant vaizdo įrašą, ir tai leidžia daryti išvadą, kad apygardos teismui buvo pateikta medžiaga, suteikianti galimybę įvertinti berniukų elgesį, o tai ypač svarbu vertinant liudytojo patikimumą. Dėl šios priežasties, negalima teigti, kad berniukų parodymai laikytini ne teisme duotais parodymais (angl. „hearsay“). Šiaip ar taip, tokiais įrodymais galima laikyti parodymus, kuriuos davė teisme kryžminės apklausos būdu apklaustos Z. S. ir V. F. Parodymus dėl berniukų charakterių ir dėl to, ar jie buvo linkę fantazuoti davė ir kiti liudytojai. Buvo ir netiesioginių įrodymų – pas pareiškėją rasta pornografinė medžiaga, kurioje vaizduojami vaikai, be to, vaikai Z. S. ir V. F. atskleidė, kad juos seksualiai prievartavo tokiu pat būdu kaip minėtose vaizdo juostose. Kaskart nacionaliniams teismams, išskyrus prokurorą, kurio sprendimai proceso metu galėjo būti panaikinti teismų, atmetus pareiškėjo pateiktą prašymą buvo teikiami pagrįsti ir pakankami motyvai, kurių pagrindinis buvo tas, kad pareiškėjo prašomi prie bylos pridėti įrodymai buvo nesusiję su byla. Kalbant apie V. K., kuri bet kuriuo atveju seksualinės prievartos pati nematė ir apie tai pirmą kartą sužinojo iš Z. S. ir V. F., bylos nagrinėjimo apeliacinėje instancijoje metu ji jokių parodymų nedavė, nes nebuvo įmanoma jos surasti.

4. Ar reikėtų suprasti, kad „pakankamų atsvaros veiksmų“ paieškos ar jų taikymas reiškia, kad iš pažiūros nesusiję su byla įrodymai ar procedūros turi būti priimti(-os) ir (ar) atlikti(-os) vien dėl to, kad būtų užtikrinta atitiktis *Al-Khawaja* byloje išvardytoms taisyklėms? Kaip visiems žinoma, viena iš dėmesio nukreipimo taktikų, dažnai naudojamų pasirinkus agresyvią gynybos strategiją, yra „griebimasis už šiaudo“, suteikiantis gynybai galimybę nukreipti teismą jai reikiama linkme. Šiuo atveju tokio pobūdžio taktika galima laikyti V. K. „nesąžiningumą“ jai kreipusis dėl socialinės paramos (logika čia, matyt, yra ta pati, kuria buvo grindžiama sena ir jau

seniai diskredituota paprotinės teisės doktrina *falsus in uno falsus in omnibus*) arba tai, kad ikiteisminio tyrimo teisėjui atliekant berniukų apklausą vienas iš jų, siekdamas įrodyti, kad sako tiesą, paminėjo techninį terminą „melagingi parodymai“, pridurdamas, kad motina jam sakė, jog jis negali duoti melagingų parodymų. Nacionaliniai teismai už to neužkibo. Deja, bet nesu tikras, ar galima tą patį pasakyti ir apie šį Teismą.